

**MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
DEPARTAMENT ANALIZ I NADZORU**

SPRAWOZDANIE
z realizacji w 2009 roku
Rządowego Programu Zapobiegania
Niedostosowaniu Społecznemu
i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży

Warszawa 2010

OPRACOWANO:

w Wydziale Profilaktyki i Współpracy ze Społeczeństwem

Departamentu Analiz i Nadzoru

MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH i ADMINISTRACJI

KONTAKT: Elżbieta Rusiniak tel. (022) 60-162-89; elzbieta.rusiniak@mswia.gov.pl,
Marta Pilarska-Baran tel. (022) 60-139-14; marta.pilarska@mswia.gov.pl,
Anna Klimaszek tel (022) 60-149-42; anna.klimaszek@mswia.gov.pl.

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I. *Informacja o realizacji Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży*

1. Wstęp.....	4
2. Statystyki dotyczące przestępczości nieletnich.....	4
3. Realizacja celów programu.....	5
4. Finansowanie.....	6
5. Ocena współpracy administracji rządowej z innymi podmiotami.....	7
6. Uwagi i postulaty realizatorów programu.....	8
7. Wnioski.....	9

CZĘŚĆ II. *Przykłady działań w ramach strategii*

1. Strategie informacyjne.....	11
2. Strategie edukacyjne.....	13
3. Strategie działań alternatywnych.....	16
4. Strategie powstrzymujące.....	18
5. Strategie zmniejszania szkód.....	22
6. Strategie interwencyjne i resocjalizacyjne.....	24

CZĘŚĆ III. *Realizacja programów modułowych*

1. Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem i prostytutką.....	27
2. Projekt systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym, demoralizacją i przestępczością, z uwzględnieniem sytuacji kryzysowej w rodzinie.....	29
3. Probacja alternatywna dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych.....	30

CZĘŚĆ IV. <i>Rekomendacje</i>	33
--	-----------

CZĘŚĆ I
INFORMACJA O REALIZACJI PROGRAMU ZAPOBIEGANIA
NIEDOSTOSOWANIU SPOŁECZNEMU I PRZESTĘPCZOŚCI WŚRÓD DZIECI
I MŁODZIEŻY

1. WSTĘP

Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 roku. Ma on na celu przede wszystkim **zahamowanie dynamiki wzrostu niedostosowania społecznego oraz przystępczości dzieci i młodzieży** oraz **eliminowanie i łagodzenie drastycznych przejawów niedostosowania społecznego**, w szczególności zagrażających życiu i zdrowiu dzieci i młodzieży oraz pozostawiających trwale, niekorzystne dla ich przyszłości skutki.

Corocznie, zgodnie z postanowieniami Uchwały Nr 49 z dnia 19 marca 2002 roku - Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. Nr 13, poz. 221 z późn. zm.), Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przedstawia Radzie Ministrów sprawozdanie z realizacji Programu.

Podobnie, jak w poprzednich latach niniejsze sprawozdanie przygotowane zostało w oparciu o przekazane do MSWiA sprawozdania wojewodów, jednostek samorządu terytorialnego oraz państwowych jednostek organizacyjnych. Opracowanie to stanowi opis i podsumowanie działań podjętych w szóstym już roku działania Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży.

2. STATYSTYKI DOTYCZĄCE PRZESTĘPCZOŚCI NIELETNICH

Statystyki Komendy Głównej Policji informują, że w 2009r. na terenie kraju stwierdzono 1 129 577 (1 082 057 w 2008r.) przystępstw, czyli o 47 520 więcej niż w roku 2008. Ustalono 521 699 podejrzanych (więcej o 5 073 osób w stosunku do roku 2008), wśród nich było **50 872 nieletnich sprawców (spadek o 1 209 osób w porównaniu do roku 2008)**, którzy popełnili **85 020 czynów karalnych (wzrost o 10 801 w stosunku do roku 2008)**.

Wskaźnik udziału nieletnich sprawców czynów karalnych w ogólnej liczbie ustalonych osób podejrzanych wyniósł 9,7 %, natomiast czyny karalne stanowiły 7,5 % ogółu stwierdzonych przystępstw.

W ogólnej liczbie 85 020 czynów karalnych, dominowały te o charakterze kryminalnym (94,4%, wzrost o 1 punkt procentowy w porównaniu do roku 2008). Ogólna liczba podejrzanych w kategorii przystępstw o charakterze kryminalnym, to 276 816 (273 138 w 2008r.). nieletnich sprawców ujawniono – 48 225, stanowili oni 17,4 % ogółu podejrzanych w tej kategorii (49 254, tj. 18 % w roku 2008), natomiast w odniesieniu do liczby ogółem ujawnionych nieletnich sprawców czynów karalnych, stanowili 94,8% (w stosunku do roku 2008 wzrost o 2 punkty procentowe).

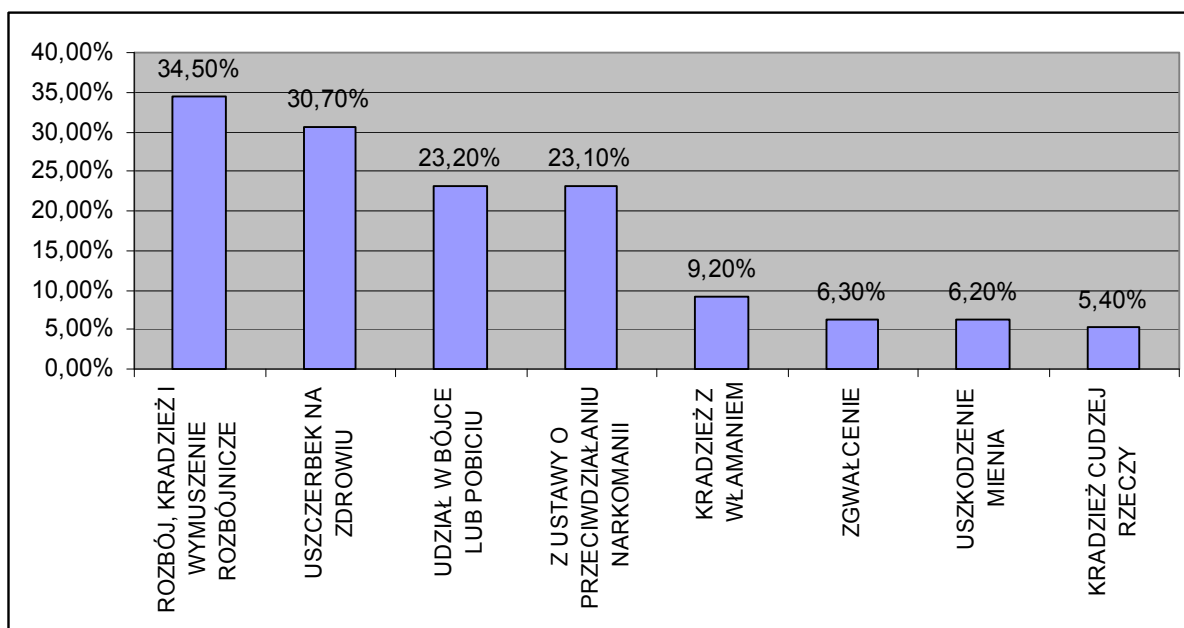
Wśród czynów karalnych o charakterze kryminalnym dominowały:

- rozbój, kradzież i wymuszenie rozbójnicze – 9 121 czynów, co stanowiło 34,5 % ogółu stwierdzonych przystępstw w tej kategorii (8 161, tj. 31,2 % w 2008 r.);
- uszczerbek na zdrowiu – 4 636 czyny, co stanowiło 30,7 % ogółu stwierdzonych przystępstw w tej kategorii (3 384, tj. 23,7 % w 2008 r.);
- udział w bójce lub pobiciu – 3 039 czyny, co stanowiło 23,1 % ogółu stwierdzonych przystępstw w tej kategorii (3 242, tj. 22,5 % w 2008 r.);
- kradzież z włamaniem – 8 546 czynów, co stanowiło 6,3 % ogółu stwierdzonych przystępstw w tej kategorii (8 229, tj. 6,6 % w 2008 r.);

- kradzież cudzej rzeczy – 8 690 czyny, co stanowiło 5,4 % ogółu stwierdzonych przestępstw w tej kategorii (9 944, tj. 4,6 % w 2008 r.).

Ujawniono 3 598 (2 923 w 2008 r.) nieletnich sprawców, którzy popełnili 15 830 (10 514 w 2008 r.) czynów karalnych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Nieletni sprawcy stanowili 13,7 % (11,2 % w 2008 r.) ogółu podejrzanych w tej kategorii a dokonane czyny karalne stanowiły 23,2 % ogółu stwierdzonych przestępstw z tej ustawy (18,3 % w 2008r.).

Udział czynów karalnych popełnionych przez nieletnich w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w danej kategorii w 2009r., (w %)

Z danych statystycznych gromadzonych przez Komendę Główną Policji wynika, że w 2009 roku na terenie placówek oświatowych i wychowawczych stwierdzono ogółem 24 864 przestępstw popełnionych zarówno przez osoby dorosłe, jak i nieletnie tj. o 1 689 więcej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego (23 175 przestępstwa w 2008 r.), w tym na terenie:

- szkół podstawowych i gimnazjów 21 040 przestępstw (19 443 w 2008 r.),
- szkół średnich i zawodowych 2 527 przestępstw (2 612 w 2008r.),
- internatów i burs szkolnych 1 297 przestępstw (1 120 w 2008 r.).

Przedstawione dane statystyczne mogą świadczyć o wzroście świadomości społecznej i otwartości na współpracę dzieci, młodzieży, kadry pedagogicznej oraz rodziców z Policją w sprawach dotyczących bezpieczeństwa. Wiele zaistniałych zdarzeń, które miały miejsce na terenie placówek oświatowych i wychowawczych w latach ubiegłych było bagatelizowane m.in. ze względu na stosunkowo niską wykrywalność sprawców. Zwiększenie skuteczności działań Policji spowodowało, że zachodzące zdarzenia są częściej zgłaszane.

3. REALIZACJA CELÓW PROGRAMU

Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży w zakresie administracji publicznej są:

- na poziomie centralnym - Ministerstwo Edukacji Narodowej,

- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- Ministerstwo Zdrowia,
- Ministerstwo Sprawiedliwości,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- na poziomie województwa - wojewodowie – w zakresie zadań rządowych,
- marszałkowie województw – w zakresie zadań samorządowych,
- na poziomie powiatu - starostowie,
- na poziomie gminy - wójtowie (burmistrzowie i prezydenci miast).

W ramach Programu wskazane zostały następujące strategie:

- 1) informacyjne,
- 2) edukacyjne,
- 3) działań alternatywnych,
- 4) powstrzymujące,
- 5) zmniejszania szkód,
- 6) interwencyjne i resocjalizacyjne.

Cele Programu realizowane były także poprzez wdrażanie programów modułowych, które stanowią jego integralną część i obejmują:

1. Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem i prostytutką,
2. Projekt systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym, demoralizacją i przestępczością z uwzględnieniem sytuacji kryzysowej w rodzinie,
3. Probację alternatywną dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych.

Działania wynikające z Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży realizowane były w integracji z innymi rządowymi programami przede wszystkim: Bezpieczna i Przyjazna Szkoła, Razem Bezpieczniej, Narodowym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowym Programem Przeciwdziałania Narkomanii.

4. FINANSOWANIE

Podobnie jak w ubiegłych latach większość podmiotów realizowało zadania zapisane w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży w roku 2009 korzystając ze środków własnych, a także z rezerw celowych, dotacji z budżetu państwa, darowizn oraz funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, gdyż **Program nie dysponuje żadnym własnym budżetem.**

Jak wskazano wyżej Program realizowany był w integracji z innymi programami rządowymi, na realizację których niejednokrotnie przeznaczone były określone środki finansowe.

W **Ministerstwie Sprawiedliwości** realizacja zadań wynikających z Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży w 2009r. zagwarantowana była z funduszy strukturalnych UE przeznaczonych na realizację Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”, w tym m.in. na projekty wspierające aktywizację zawodową osób przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich.

W **Ministerstwie Zdrowia** zadania wpisujące się w Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży realizowane są przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowe Centrum ds. AIDS oraz Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Środki na realizację celów Programu finansowane są z budżetu Ministra Zdrowia w ramach środków przeznaczonych na statutową działalność ww. jednostek.

W roku sprawozdawczym **Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji** przeznaczył 200.000 zł na realizację zadania publicznego w obszarze bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym pn. „Prowadzenie telefonu zaufania dla dzieci”. Na realizację programu „Razem bezpieczniej” w budżecie państwa na rok 2009₂ w ramach rezerwy celowej, zabezpieczono kwotę 3.000.000 złotych na aktywizację społeczności lokalnych. Kwota ta corocznie przekazywana jest do budżetów wojewodów na zadania realizowane przez organizacje pozarządowe i jednostki samorządu terytorialnego. Zgodnie z założeniami programu „Razem bezpieczniej” środki finansowe mogą zostać przyznane: jednostkom samorządu terytorialnego na zasadzie porozumień administracyjnych lub organizacjom pozarządowym na zasadzie otwartych konkursów ofert. W 2009 roku do MSWiA wpłynęło 85 projektów na łączną sumę 6.665.058,65 zł. Zespołu Koordynujący realizację programu „Razem bezpieczniej” zarekomendował przyznanie dotacji na łączną kwotę 2.799.896,3 zł na dofinansowanie 33 projektów. Natomiast kwotę w wysokości 200 tys. zł przeznaczono na nagrody dla jednostek samorządu terytorialnego w konkursach „Budujemy Miasteczko Ruchu Drogowego” oraz „Bezpieczeństwo imprez sportowych” (po 100 tys. zł).

W **Ministerstwie Edukacji Narodowej** w roku 2009 ogółem na zadania związane z resocjalizacją przeznaczono kwotę 5 540 467,97 zł, w tym 5 448 107,97 zł z rezerwy celowej nr 45 rządowego programu na lata 2008 – 2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” oraz 92 360,00 zł z budżetu zadaniowego na 2009 rok cz. 30 – Oświata i wychowanie.

W 2009 r. z budżetu **Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej** nie były finansowane żadne zadania objęte Programem Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży.

5. OCENA WSPÓŁPRACY ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ Z INNYMI PODMIOTAMI

Realizacja Rządowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży odbywała się głównie przy współpracy z jednostkami Policji oraz organizacjami pozarządowymi.

Na podkreślenie zasługuje zaangażowanie w realizację Programu Państwowej Straży Pożarnej i Straży Miejskiej/Gminnej, jak również poradni psychologiczno – pedagogicznych, ośrodków pomocy społecznej, miejskich ośrodków profilaktyki i terapii uzależnień, placówek opiekuńczo – wychowawczych. Podobnie jak w latach ubiegłych w realizację Programu aktywnie włączyły się także m.in. sądy rejonowe i sądy okręgowe, kuratorzy sądowi, placówki doskonalenia nauczycieli, Ochotnicze Hufce Pracy, parafie.

Do najczęściej występujących form współpracy ze służbami zaliczono:

- spotkania zespołów interdyscyplinarnych,
- wspólne interwencje przedstawicieli poszczególnych służb,
- prowadzenie poradnictwa i wsparcia terapeutycznego,
- organizowanie szkoleń, narad oraz konferencji,
- prowadzenie kampanii informacyjnych,

- gromadzenie danych i ich analizowanie.

W ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi podejmowane działania skupiały się głównie na:

- organizowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży,
- kierowanie dzieci i młodzieży do świetlic socjoterapeutycznych,
- wsparcie merytoryczne oraz terapeutyczne,
- realizowanie zadań publicznych,
- organizowanie turnusów korekcyjno – rehabilitacyjnych,
- organizowanie imprez integracyjnych.

Jako słabe punkty współpracy ze służbami podmioty realizujące Program wskazywały najczęściej: brak dostatecznej koordynacji działań, słaby przepływ informacji pomiędzy instytucjami, ograniczone zasoby kadrowe poszczególnych instytucji, częste zmiany kadrowe wśród osób realizujących Program, niedostateczna baza lokalowa do rozwijania działań.

Natomiast we współpracy z organizacjami pozarządowymi wskazywano najczęściej następujące słabe strony współdziałania: niedostateczne środki finansowe, niedostatecznie rozwinięty wolontariat, małe zasoby kadrowe i lokalowe, brak stałej współpracy, mała ilość organizacji pozarządowych, bądź ich brak.

6. UWAGI I POSTULATY WYKONAWCÓW PROGRAMU

Najczęściej zgłaszaną uwagą przez podmioty realizujące zadania zapisane w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznego i Przystępności wśród Dzieci i Młodzieży był brak środków finansowych niezbędnych do realizacji zadań, co w sposób znaczący utrudnia realizację zadań w nim zapisanych.

Ponadto podobnie jak w roku ubiegłym zgłaszano także następujące problemy:

- brak odpowiednio przygotowanej merytorycznie kadry;
- niewystarczającą bazę lokalową;
- zbyt dużą liczbę programów profilaktycznych wymagających odgórnego skoordynowania,
- niechęć do współpracy rodzin, w których istnieje zagrożenie niedostosowaniem społecznym;
- małe zainteresowanie innowacyjnymi rozwiązaniami w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży;
- zbyt mała liczba świetlic środowiskowych i mieszkań chronionych;
- przedłużające się procedury sądowe;
- utrudnienia w realizacji postanowień sądowych z powodu braku miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- mała liczba organizacji pozarządowych podejmujących się realizacji zadań wspierających dzieci, młodzież i rodziny;
- niski stopień świadomości społecznej.

Podmioty zaangażowane w realizację Programu przekazały m.in. następujące propozycje dotyczące wprowadzenia zmian do Programu:

- rozszerzenie sfery finansowania zadań wynikających z realizacji Programu,
- aktywizowanie organizacji pozarządowych w obszarze objętym Programem, w tym wolontariatu, rozwijanie poradnictwa i edukacji dla rodziców na temat rozpoznawania zagrożeń i uzależnień dzieci i młodzieży oraz poszerzanie działań w zakresie współpracy rodziców z instytucjami wspomagającymi,

- tworzenie nowych placówek wsparcia dziennego w postaci świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych,
- pełniejsze wykorzystywanie przez sędziów rodzinnych istniejących już przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich m.in. poprzez wydawanie postanowień zobowiązujących nieletnich i ich rodziców do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez placówki wsparcia dziennego,
- wspieranie i inspirowanie szkół oraz placówek do zagospodarowywania czasu wolnego uczniów i wychowanków poprzez tworzenie kół zainteresowań, świetlic szkolnych, zajęć sportowych itp.

7. WNIOSKI

Szósty rok funkcjonowania Programu pokazał, że zadania w nim zapisane są aktualne i co do zasady odpowiadają na pojawiające się problemy. **Nie mniej jednak z uwagi na brak środków finansowych, które mogłyby zostać przeznaczone na jego realizację, wykonywanie zadań jest znacznie ograniczone i utrudnione.** Należy także podkreślić, że realizatorzy Programu wykonują swoje zadania w ramach własnych środków finansowych, bądź też środków przeznaczonych na realizację innych programów.

Zadania zapisane w Programie pokrywają się z zadaniami zapisanymi w innych programach, a przede wszystkim w programie: Bezpieczna i przyjazna szkoła, Razem bezpieczniej, Przeciwdziałanie poprzez sport agresji i patologii wśród dzieci i młodzieży, Narodowym programem profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Krajowym programem przeciwdziałania narkomanii. Ponadto część zadań należy do ustawowych zadań własnych gminy.

Coroczne sprawozdania z realizacji Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży potwierdzają wysoką liczbę zjawisk patologicznych dotyczących dzieci i młodzieży funkcjonującej w środowisku rówieśniczym, szkolnym i rodzinnym co stwarza konieczność położenia nacisku na większe zintegrowanie wszystkich podmiotów zobowiązanych do prowadzenia działań zapobiegających demoralizacji dzieci i młodzieży. Skuteczność tych działań powinna być oparta na określonych procedurach prawnych regulujących prawa i obowiązki wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za wychowanie dzieci i młodzieży, przede wszystkim rodziny i szkoły.

Duża liczba programów profilaktycznych dotyczących tego obszaru zarówno rządowych (wskazanych wyżej) oraz ministerialnych i lokalnych, powoduje, że trudno jest określić w sposób przejrzysty zadania i podmioty odpowiedzialne za ich realizację. **W rzeczywistości zadania określone w Programie realizowane są w ramach kompetencji poszczególnych podmiotów, określonych we właściwych ustawach i w ramach posiadanych przez nich środków finansowych.**

W związku z powyższym uzasadnione wydaje się odstępianie od realizacji Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży oraz rozszerzenie przede wszystkim programu „Razem bezpieczniej” o zadania w ramach:

- strategii informacyjnych mających na celu dostarczenie informacji na temat skutków zachowań ryzykownych, uwrażliwienie dorosłych na czynniki sprzyjające występowaniu zaburzeń oraz umożliwienie dokonywania racjonalnych wyborów,
- strategii edukacyjnych polegających na rozwijaniu ważnych umiejętności psychologicznych i społecznych, w szczególności dotyczących nawiązywania kontaktów z ludźmi,

rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie ze stresem oraz opierania się naciskom ze strony otoczenia w zakresie negatywnych zjawisk tj. uzależnienia, agresja, wagary,

- strategii działań alternatywnych mających na celu pomoc w zaspokajaniu ważnych potrzeb sukcesu, przynależności i satysfakcji życiowej, koncentrujących się wokół organizowania szkolnych i środowiskowych zajęć oraz imprez sportowych, włączania dzieci w działalność społeczną, a także odpowiedniego zagospodarowania czasu wolnego,

- strategii powstrzymujących zmiernych do zwiększania dostępności do poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego, punktów informacyjnych, telefonów zaufania oraz realizacji programów prewencyjnych,

- zmniejszania szkód, mających na celu łagodzenie incydentalnych zachowań niezgodnych z normami oraz zaburzeń zachowania, a także udzielanie wsparcia osobom nie radzącym sobie z utrzymaniem satysfakcjonujących kontaktów interpersonalnych,

- strategii interwencyjnych i resocjalizacyjnych zmiernych przede wszystkim do stworzenia organizacyjnych i kadrowych warunków resocjalizacji dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie w warunkach środowiska otwartego, a także zmniejszenia i zahamowania skutków niedostosowania dla samej jednostki i jej otoczenia.

Program „Razem bezpieczniej” to program rządowy, którego głównym celem jest aktywizacja i wspieranie inicjatyw lokalnych na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego. Dlatego też rezerwa celowa w wysokości 3.000.000 złotych, zabezpieczona corocznie w budżecie państwa na realizację programu, przeznaczona jest na dofinansowywanie projektów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz przez organizacje pozarządowe. Realizację programu koordynuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (Departament Analiz i Nadzoru). Działania te są wspierane przez Zespół, w skład którego wchodzi przedstawiciele różnych resortów oraz służb nadzorowanych przez MSWiA. Dotychczasowe zadania określone w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży wpisują się w zadania realizowane w ramach Programu „Razem bezpieczniej” w obszarze „bezpieczeństwo w szkole” oraz „bezpieczeństwo w miejscu publicznym i miejscu zamieszkania”. W ramach tych obszarów dofinansowywane zadania, to m.in. analiza zagrożeń bezpieczeństwa i diagnoza potrzeb społeczności lokalnych w zakresie bezpieczeństwa, realizacja przedsięwzięć z zakresu szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa, inicjowanie przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie i ograniczenie przystępczości dzieci i młodzieży, w szczególności w szkołach, w tym przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej. W **Banku Dobrych Praktyk** Programu „Razem bezpieczniej” można zapoznać się ze sprawdzonymi i rekomendowanymi projektami, w tym również w obszarze przemocy w szkole i w rodzinie, które mogą być wykorzystywane i propagowane w społecznościach lokalnych.

Za odstąpieniem od realizacji Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży przemawiają także zalecenia Rady Ministrów sformułowane w „**Planie uporządkowania strategii rozwoju**”. Dokument ten stanowi jeden z elementów przedsięwzięcia podjętego przez Rząd, jakim jest uporządkowanie obowiązujących dokumentów strategicznych, tj. strategii i programów rozwoju, w tym programów wieloletnich. Zawiera on koncepcję dotyczącą zoptymalizowania liczby obowiązujących strategii rozwoju. Podejmowane w tym względzie działania mają doprowadzić do ograniczenia liczby obowiązujących i opracowywanych dokumentów o charakterze strategicznym, w tym strategii rozwoju, które przyjmowane są przez Radę Ministrów oraz ich systemowego uporządkowania.

CZEŚĆ II

PRZYKŁADY DZIAŁAŃ W RAMACH STRATEGII

1. STRATEGIE INFORMACYJNE

Działania podejmowane w ramach tej strategii koncentrowały się głównie na dostarczeniu informacji na temat skutków zachowań ryzykownych, uwrażliwieniu dorosłych na czynniki sprzyjające występowaniu zaburzeń oraz umożliwieniu dokonywania racjonalnych wyborów.

Przykłady inicjatyw:

➤ Policja:

W ramach działań informacyjnych Policja wychodziła z inicjatywą organizowania spotkań z dyrektorami szkół, gronem pedagogicznym, rodzicami oraz instytucjami, które mają w statucie zadania dotyczące problematyki nieletnich, podczas których uwrażliwiali na przejawy zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży. Ponadto przekazywane były informacje dotyczące odpowiedniego postępowania z dziećmi i młodzieżą w trudnych sytuacjach.

- W 2009 roku Komenda Wojewódzka Policji w Łodzi sfinalizowała trzyletnie prace panelu ekspertów nad plakatem pn. „Wybrane procedury postępowania wobec niepełnoletnich uczniów w szkole”. Publikacja została dostosowana do przepisów prawnych. Celem prac było stworzenie jednolitych i przejrzystych procedur postępowania pracowników oświaty w przypadku sytuacji trudnych na terenie szkoły.
- Komenda Wojewódzka w Opolu opracowała i wydała przewodnik dla rodziców i wychowawców pt. „Informacje i wskazówki dla tych, którzy chcą uchronić dziecko przed uzależnieniami”. Jest to informator o placówkach udzielających pomocy osobom z problemem narkotykowym.
- Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu kontynuowała realizację Programu Przeciwdziałania i Ograniczania Narkomanii oraz Przystępczości i Demoralizacji Nieletnich „Szkoła Wolna od Narkotyków i Przemocy”. Ponadto została zrealizowana konferencja w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli na temat „Metody i formy przeciwdziałania niepożądanym zachowaniom uczniów oraz agresji w szkole”. Dała ona początek szeregu szkoleń dla nauczycieli w obszarze umiejętności radzenia sobie z trudną młodzieżą i agresją w szkole.
- Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wlkp. realizowała program „Bezpieczne Gimnazjum”, w ramach którego prowadzone były działania informacyjne adresowane do uczniów, rodziców i nauczycieli na temat profilaktyki uzależnień.

➤ Ministerstwo Zdrowia:

Przy współdziałaniu podległej Ministrowi Zdrowia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Warszawie, Krajowego Centrum ds. Aids w Warszawie oraz Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii w Warszawie zorganizowano szereg szkoleń dla przedstawicieli służby zdrowia, sędziów oraz interdyscyplinarne szkolenia dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. Ponadto opracowano i rozdystrybuowano szereg materiałów edukacyjnych dot. alkoholizmu, Aids oraz narkomanii. W celu opracowania i wdrażania nowych technologii oddziaływań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży wspierano konferencje naukowe oraz spotkania, na których prezentuje się najnowsze wyniki badań dotyczące młodzieży oraz projekty profilaktyczne z zakresu przeciwdziałania niedostosowaniu społecznemu.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W ramach powszechnej edukacji społecznej Programu, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej, jako jednostka podległa Ministerstwu Edukacji Narodowej we współpracy z Akademią Bezpiecznego Internetu Fundacji Dzieci Niczyje opracowało poradnik dla szkół pt. „*Jak reagować na cyberprzemoc*”. Poradnik powstał w odpowiedzi na liczne pytania nauczycieli, jak szkoła może skutecznie przeciwdziałać problemowi cyberprzemocy. Obok informacji o specyfice i skali problemu można w nim znaleźć analizę przepisów prawnych chroniących ofiary przemocy online. Zawiera także propozycję działań profilaktycznych oraz system reagowania przez szkołę w przypadkach przemocy z użyciem mediów elektronicznych.

W III i IV kwartale 2009 r. Fundacja Dzieci Niczyje dostarczyła poradnik do kuratoriów oświaty, który następnie trafił do gimnazjów publicznych na terenie kraju. Ponadto elektroniczna wersja poradnika została zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej www.men.gov.pl oraz stronach Ośrodka Rozwoju Edukacji www.ore.men.gov.pl i kuratoriów oświaty.

➤ **Województwo podkarpackie:**

Organizowano spotkania policjantów z nauczycielami, rodzicami oraz uczniami w ramach realizacji „Procedur postępowania nauczycieli i metod współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją”. Ponadto podczas spotkań z dyrektorami szkół i placówek upowszechniono programy profilaktyczne ukierunkowane na wyeliminowanie agresji wśród dzieci i młodzieży oraz używania przez nią substancji psychoaktywnych. Popularyzowano program „Pomost. Miedzy dzieciństwem a dorosłością”. Kuratorium Oświaty w Rzeszowie aktywnie włączyło się w społeczny program „Szkoła bez przemocy” poprzez udział w dystrybucji materiałów informacyjnych i edukacyjnych dla szkół. Ponadto zorganizowano we współpracy z podkarpackim Urzędem Wojewódzkim seminarium na temat „Bezpieczeństwo Dzieci i Młodzieży w Internecie” oraz „Zapobieganie zjawisku fali w działaniach wychowawczo – profilaktycznych szkoły”.

➤ **Województwo lubuskie:**

W województwie lubuskim we współpracy Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp. i Fundacji „Contra Crimen” zorganizowano Międzynarodową Konferencję „Bezpieczna Lubuska Szkoła”, która poświęcona była zagadnieniom związanym z bezpieczeństwem dzieci i młodzieży na terenie szkół i placówek oświatowych. Jej adresatami byli dyrektorzy gimnazjów oraz naczelnicy wydziałów prewencji i specjaliści ds. nieletnich i prewencji kryminalnej KMP/KPP województwa lubuskiego. W konferencji wzięli udział funkcjonariusze Policji niemieckiej, którzy zaprezentowali program „AMOK” dotyczący budowania szkolnego systemu bezpieczeństwa oraz podejmowania działań interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych.

➤ **Województwo dolnośląskie:**

Na terenie województwa dolnośląskiego powstała sieć szkół promujących zdrowie: 150 szkół działa w Dolnośląskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie, 192 placówki we Wrocławskiej Sieci Przedszkoli i Szkół promujących Zdrowie. Szkoły te i placówki oświatowe prowadzą kampanie informacyjne na temat zagrożeń cywilizacyjnych, dostarczają materiałów w jaki sposób ograniczać negatywne zjawiska występujące w dwóch najważniejszych środowiskach ucznia: szkolnym i rodzinnym.

➤ **Województwo lubelskie:**

Został przeprowadzony cykl spotkań i pogadań dla rodziców z policjantami m.in. na temat odpowiedzialności prawnej nieletnich za popełnione czyny karalne, karnych aspektów nadużywania alkoholu i narkotyków. W ramach programu „Jestem bezpieczny” przekazano dzieciom informacje na temat służby i roli policjanta na rzecz bezpieczeństwa, szkodliwości działania środków odurzających i narkotyków, alkoholu oraz nikotyny na organizm człowieka. Ponadto realizowano programy; „Skrzynka zaufania” – jest to inicjatywa umożliwiająca zgłaszanie przez uczniów trudnych sytuacji mających znamiona agresji, wandalizmu i niewłaściwego zachowania oraz program „Bezpieczne dziecko na drodze”, podczas którego przekazywano informacje na temat bezpiecznego poruszania się po drodze jako pieszy i rowerzysta oraz pierwszej pomocy.

2. STRATEGIE EDUKACYJNE

Działania podejmowane w tym obszarze koncentrują się na rozwijaniu ważnych umiejętności psychologicznych i społecznych, w szczególności dotyczących nawiązywania kontaktów z ludźmi, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie ze stresem oraz opierania się naciskom ze strony otoczenia w zakresie negatywnych zjawisk tj. uzależnienia, agresja, wagary.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

- Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wlkp. zorganizowała konkurs / przegląd filmów krótkometrażowych „Życie bez narkotyków”. Przedmiotem konkursu było stworzenie scenariusza oraz filmu krótkometrażowego, którego treść ma zachęcać do podejmowania odpowiedzialnych wyborów – życia bez nałogów. Głównymi celami konkursu było popularyzowanie wiedzy na temat profilaktyki uzależnień, zażywania środków odurzających, kształtowanie postaw asertywnych wobec palenia tytoniu, picia alkoholu.
- Komenda Powiatowa Policji w Strzelcach Krajeńskich współorganizowała z Powiatową Stacją Sanitarno – Epidemiologiczną w Drezdenku, szkołami oraz samorządami międzyszkolne olimpiady dla szkół ponadgimnazjalnych pod hasłem „HIV/AIDS a uzależnienia”.
- Komenda Główna Policji w Lublinie realizowała programy „Puste Ławki Stop” oraz „Gimbus Patrol”, których głównymi celami było podjęcie skutecznych działań zmierzających do ograniczenia i eliminowania zjawiska wagarowania oraz zapobieganie eskalacji zachowań świadczących o demoralizacji dzieci i młodzieży, wynikających ze znacznego nasilenia różnorodnych zjawisk patologicznych. W tym celu wprowadzono m.in. zintegrowane działania Policji i Straży Miejskiej w postaci patroli policjantów i funkcjonariuszy Straży Miejskiej.
- Komenda Powiatowa Policji w Gostyninie realizowała program pn. „Młodzieżowe Patrole Obywatelskie”. W realizację tych zadań policjanci włączyli młodzież. Umundurowani uczniowie, patrolujący ulice wraz z policjantami rozdawali materiały promocyjne związane z kampaniami społecznymi „Zachowaj trzeźwy umysł” oraz „STOP 18”. Uczniowie wspólnie z dzielnicowymi przeprowadzili kontrole połączone z rozmowami profilaktycznymi dotyczącymi spożywania alkoholu.

➤ **Ministerstwo Sprawiedliwości:**

Ministerstwo Sprawiedliwości w ramach Priorytetu I Po KL w 2009 roku realizowało projekt „Podnoszenia kwalifikacji zawodowych kluczowych pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich”. W ramach projektu

odbyła się rekrutacja uczestników studiów podyplomowych, studiów uzupełniających, szkoleń kursowych oraz modułowych, jak również podpisanie porozumienia z Wykonawcą szkoleń – Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej, opracowano harmonogram szkoleń z zakresu rozwijania umiejętności społecznych i psychologiczno – pedagogicznych przez kluczowych pracowników. Przeszkolono około 570 pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w ww. zakresie.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zorganizowała w 2009 r. następujące inicjatywy:

- IV edycję Młodzieżowego Ogólnopolskiego Przeglądu Spektakli Profilaktycznych przy współpracy z Biurem Rzecznika Praw Dziecka oraz Domem Kultury Dzielnicy Włochy. W przeglądzie uczestniczyły 24 zespoły wybrane na podstawie wcześniejszych zgłoszonych nagrań spektakli przygotowanych przez młodzież.
- Program „Ukryte Skrzydła” we współpracy z Fundacją Teatru Ludowego z Krakowa dla młodzieży z grup ryzyka.
- X edycję Młodzieżowej Szkoły Liderów – Animatorów Programów Profilaktycznych, której organizatorem jest Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Powrót” z Mikołowa. W zajęciach Szkoły uczestniczyło ponad 70 młodych osób.

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii w roku 2009 dofinansowało 14 programów edukacji rówieśniczej, mających na celu wsparcie procesu przygotowania grup młodzieżowych liderów do prowadzenia działań profilaktycznych wśród rówieśników. Ponadto podjęto działania w ramach kampanii antynarkotykowej „Brałeś? Nie jedź! Po narkotykach rozum wysiada”, poruszającej problem prowadzenia pojazdów po narkotykach. Przekaz kampanii skierowany został do dwóch grup odbiorców: kierowców oraz pasażerów, młodych osób w wieku 16-25 lat. W odpowiedzi na wzrastające rozpowszechnienie używania tzw. dopalaczy, nowych substancji stwarzających zagrożenie dla zdrowia osób ich używających przeprowadzono akcję informacyjno – edukacyjną o zasięgu ogólnopolskim zainicjowaną i koordynowaną przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, pn. „Dopalacze mogą Cię Wypalić – Poznaj Fakty”.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Prawo oświatowe umożliwia prowadzenie systematycznych działań uprzedzających w ramach edukacji społecznej dzieci i młodzieży. W zakresie edukacji społecznej podstawa programowa zawiera ważne cele wychowawcze, formujące postawy uczniów. W zakresie edukacji zdrowotnej uczniowie poznają: szkody zdrowotne i społeczne związane z paleniem tytoniu, nadużywaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych, dlaczego i w jaki sposób należy opierać się presji oraz namowom używania substancji psychoaktywnych i innych zachowań ryzykownych. W ramach przedmiotu *wychowanie do życia w rodzinie* omawiane są treści dotyczące przemocy i przestępstw seksualnych, możliwości zapobiegania, sposobów obrony, przekazywana jest informacja o środkach pomocy psychologicznej, medycznej i prawnej oraz zagrożeniach życia społecznego: alkoholizmie, narkomanii, agresji, sektach i pornografii.

Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach Rządowego programu na lata 2008 - 2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” realizowało zadania związane z zapobieganiem i przeciwdziałaniem skutkom braku lub niedostatecznej opieki nad dzieckiem ze strony rodziców, w związku z ich emigracją zarobkową. Powołano zespół roboczy, w skład którego weszli m.in. koordynatorzy lokalni w kuratoriach oświaty, wypracowano treść ulotki przeznaczonej dla rodziców, plakat oraz materiały informacyjne dla dyrektorów szkół i rad

pedagogicznych „Dziecko z rodziny migracyjnej w systemie oświaty”. Plakaty zostały umieszczane w każdej szkole/placówce w kraju, natomiast ulotki zostały przekazywane do urzędów miast, urzędów pracy i biur paszportowych. W ten sposób była realizowana szeroka kampania informacyjna – jak postępować z dzieckiem, którego rodzice wyjechali za granicę do pracy.

Dzięki Projektowi badawczemu: Sytuacja edukacyjna i wychowawcza dzieci i młodzieży, których rodzice wyjechali w celach zarobkowych za granicę zostaną zgromadzone informacje, na podstawie których będzie można poznać skalę zjawiska oraz dokładnie opisać jego skutki. Na przełomie września i października 2009 r. przeprowadzono badania pilotażowe w 4 województwach (mazowieckim, lubelskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim). Badaniem objęto 5% szkół i przedszkoli w tych województwach. Przeprowadzone badanie pilotażowe posłużyło do przygotowania aplikacji elektronicznej, która wykorzystana będzie do przeprowadzenia badań w całym kraju. Objęte nimi zostaną wszystkie szkoły i przedszkola. Badania te zostaną przeprowadzone w kwietniu 2010 r.

W celu rozwiązywania najistotniejszych problemów dotyczących wyrównywania szans edukacyjnych uczniów, wspierania rozwoju dziecka i przeciwdziałania negatywnym skutkom migracji zarobkowej rodziców zorganizowano konferencję dla wojewódzkich koordynatorów, która podsumowywała wyniki badań pilotażowych dotyczących tego zagadnienia.

Przy współpracy kuratorów oświaty przygotowano i przeprowadzono konferencje szkoleniowe dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego stopnia powiatowego i gminnego, pracowników Centrów Pomocy Rodzinie, Urzędów Pracy, ośrodków pomocy społecznej, a także kuratorów sądowych. Konferencje zostały przeprowadzone we wszystkich województwach, przy współpracy ze specjalistami z ośrodków metodycznych oraz wyższych uczelni. Ogółem w konferencjach uczestniczyło 3 000 osób.

Celem tych konferencji było zaznajomienie słuchaczy z prawnymi, pedagogicznym i psychologicznymi aspektami skutków migracji zarobkowej rodziców oraz ukazanie sytuacji emocjonalnej i społecznej dziecka w rodzinie migracyjnej. Oczekuje się, że uczestnicy konferencji wykorzystają zdobytą wiedzę w codziennej pracy z rodzinami, które zamierzają wyjechać za granicę w poszukiwaniu zatrudnienia.

➤ **Ochotnicze Hufce Pracy:**

Ochotnicze Hufce Pracy w ramach Programu w poszczególnych województwach organizowały wspólnie z organami porządku publicznego (Policją, sądami i Strażą Miejską) spotkania o charakterze edukacyjnym, które miały na celu zapoznanie młodzieży z moralnym skutkami przemocy oraz odpowiedzialnością nieletnich za swoje czyny w świetle prawa.

➤ **Województwo podkarpackie:**

Na terenie województwa podkarpackiego poradnie psychologiczno – pedagogiczne udzielały pomocy psychologiczno – pedagogicznej bezpośrednio dzieciom i młodzieży, a także nauczycielom, rodzicom i wychowawcom. Organizowano zajęcia warsztatowe, zajęcia psychoedukacyjne, warsztaty integracyjno – adaptacyjne, warsztaty aktywizujące, terapeutyczne, debaty i treningi. Zajęcia dotyczyły m.in. przeciwdziałaniu przemocy w szkole, nauki zachowań prospołecznych, rozwiązywania konfliktów, sposobów radzenia sobie ze skutkami agresji w domu i w szkole.

➤ **Województwo łódzkie:**

W ubiegłym roku w województwie łódzkim zorganizowano naradę szkoleniową dla pracowników całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych, ośrodków adopcyjno – opiekuńczych i powiatowych centrów pomocy rodzinie poruszającą problematykę współczesnych uzależnień oraz pracy z dziećmi i młodzieżą zaniechwanymi wychowawczo.

Zajęcia w pierwszym bloku „Nowe uzależnienia – niekontrolowane zachowania seksualne, nowe uzależnienia chemiczne” były ukierunkowane na kształtowanie umiejętności rozpoznawania zachowań ponarkotykowych dzieci i młodzieży oraz przybliżenie zjawiska cyberseksu i pedofilii w sieci. Część edukacyjno – metodyczna miała na celu wypracować umiejętności przydatne w kontaktach z dzieckiem krzywdzonym oraz agresywnym i zaburzonym emocjonalnie. Kontynuowano również temat zagrożeń jakie stwarzają komputer i Internet oraz dopalacze. Podczas zajęć „Dlaczego dzieci uciekają rodzicom” omówiono kwestie współczesnych zaburzeń wychowawczych i socjalizacyjnych.

➤ **Województwo małopolskie:**

Tarnowski Ośrodek Interwencji Kryzysowej i Wsparcia Ofiar Przemocy zorganizował festyn rodzinny. Akcja została skierowana przede wszystkim do rodziców, a jej celem było uświadomienie negatywnych konsekwencji stosowania kar fizycznych wobec dzieci oraz promowanie pozytywnych metod wychowawczych, zorganizowane zostały także warsztaty dla nauczycieli ze szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych dotyczące krzywdzenia dzieci. Ponadto Ośrodek prowadził zajęcia psychoedukacyjne dotyczące problemu cyberprzemocy dla uczniów szkoły podstawowej i Trening Zastępowania Agresji dla uczniów szkół gimnazjalnych.

➤ **Województwo pomorskie:**

Wdrożono projekt pn. „Wywiadówka partnerska”, gdzie istotną rolę odgrywa udział ucznia w rozmowie wychowawcy z rodzicem i jego samoocena zachowania w szkole i jego postępów w nauce. Pomorskie Kuratorium Oświaty zorganizowało cykl konferencji adresowanych do rodziców, pedagogów szkolnych, wychowawców i partnerów lokalnych szkoły.

3. STRATEGIE DZIAŁAŃ ALTERNATYWNYCH

Działania z tego obszaru koncentrowały się wokół organizowania szkolnych i środowiskowych zajęć oraz imprez sportowych, włączaniu dzieci w działalność społeczną, a także odpowiedniemu zagospodarowaniu czasu wolnego.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

Działania Policji w ramach przedmiotowej strategii polegały głównie na organizowaniu we współpracy z przedstawicielami innych służb oraz organizacjami pozarządowymi różnego rodzaju form alternatywnego spędzania czasu przez dzieci i młodzież (festyny, konkursy plastyczne, imprezy sportowe itp.).

- Komenda Wojewódzka w Olsztynie realizowała program „Dobra zabawa w dobrym towarzystwie”. Uczestnikami programu były dzieci olsztyńskich szkół podstawowych, które w czasie rajdów pieszych nie tylko dobrze się bawiły, ale również uczyły. Każdorazowo przed wyruszeniem w trasę z dziedzińca Olsztyńskiego Zamku przedstawiciel Policji lub Straży Miejskiej omawiał zagrożenia adekwatne do pory roku z jakimi dzieci mogą się spotkać.
- W okresie wakacyjnym funkcjonariusze KMP w Piotrkowie Tryb. współuczestniczyli w akcji letniej zorganizowanej przez Miejski Ośrodek Kultury pod hasłem „Wyciągamy dzieci z bramy” na piotrkowskich osiedlach mieszkaniowych. Miała ona na celu zorganizowanie i zapewnienie w każdy czwartek tygodnia wakacji bezpiecznego spędzenia czasu wolnego przez dzieci i młodzież, która z różnych przyczyn nie wyjechała z miasta na wypoczynek letni. W jej trakcie przeprowadzono działania profilaktyczne pn. „Policja z dziećmi w wakacje”. Miały one na celu

edukację dzieci uczęszczających do Świetlic Środowiskowych Piotrkowa Trybunalskiego, nt. bezpiecznego spędzania czasu wolnego podczas wakacji. Omawiano również tematy „Policjant - przyjacielem dziecka”, „Rola policjanta w społeczeństwie”, „Stop agresji” i „Jak nie stać się ofiarą przemocy”.

➤ **Ochotnicze Hufce Pracy:**

Celem realizowanych działań w ramach Programu było nabycie przez młodych ludzi wiedzy w zakresie profilaktyki uzależnień, aktywizacji społecznej, wzmocnienie poczucia ich wartości, rozwoju osobowości, zainteresowań i talentów. Profilaktyka niedostosowania społecznego i przestępczości wśród młodzieży realizowana była również poprzez kulturę, sport i rekreację. W ubiegłym roku podejmowane były inicjatywy na rzecz zwiększenia powszechności i dostępności kultury fizycznej, sportu i turystyki wśród młodzieży, w tym również spoza OHP. W 2009r. w ramach Programu w skali kraju zorganizowano 3 139 przedsięwzięć o charakterze sportowo - rekreacyjnym i turystycznym. Miały one zasięg lokalny i wojewódzki. Przy organizacji imprez kładziono nacisk na różnorodność tematyczną, aby wyjść naprzeciw rozległym zainteresowaniom młodzieży, co miało wpływ na zaangażowanie liczniejszej grupy uczestników.

➤ **Województwo małopolskie:**

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nowym Sączu w ramach dotacji celowych na wsparcie realizacji zadań w zakresie promocji zdrowia zorganizowało programy: „Wakacje na plus – kolonia profilaktyczna”, „Wolontariat – pomagam, bo lubię”, „Obóz szkoleniowo-socjoterapeutyczny dla młodzieżowych liderów promocji zdrowia z udziałem uczniów zaniedbanych środowiskowo”, „Obóz Promocji Zdrowia (profilaktyczno – terapeutyczny) dla dzieci i młodzieży zaniedbanych środowiskowo wychowujących się w rodzinach dysfunkcyjnych (m.in. z problemem alkoholowym) i ubogich”, „Obóz szkoleniowy dla Młodzieżowych Liderów Promocji Zdrowia”, „Ciekawe wakacje”.

➤ **Województwo podkarpackie:**

Kuratorium Oświaty w Rzeszowie wspólnie z KWP w Rzeszowie i Regionalnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Rzeszowie zorganizowało konkurs „Bezpieczne Wakacje”. Tematyka konkursu związana była z szeroko rozumianym bezpiecznym zachowaniem w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu młodego pokolenia. Konkurs był adresowany do dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych i gimnazjalnych oraz placówek wypoczynku letniego. Konkurs cieszył się dużym zainteresowaniem – wpłynęło ponad 180 prac. Ponadto poradnie psychologiczno – pedagogiczne uczestniczyły w lokalnych programach i przedsięwzięciach profilaktycznych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom oraz zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich w zespole np. w zespole ds. bezpieczeństwa publicznego w Dębicy – realizacja projektu Bezpieczna Dębica.

➤ **Województwo mazowieckie:**

Realizowano projekt pn. „Profilaktyka a Harcerstwo”, który łączy idee harcerstwa z szeroko rozumianym wolontariatem, działającym na rzecz ograniczania zjawisk patologii społecznej wśród młodzieży szkolnej.

➤ **Województwo pomorskie:**

Na terenie województwa pomorskiego zorganizowano IX Galę Konkursu Małych Form Teatralnych dla dzieci i młodzieży gdyńskich liceów i gimnazjów. Główną ideą konkursu jest propagowanie kreatywnych form spędzania wolnego czasu przez młodzież jako alternatywy dla agresywnych zachowań i zjawisk kryminogennych występujących wśród młodych ludzi. Szkoły przygotowały inscenizacje teatralne wpisujące się w hasło przewodnie

konkursu „Nasza młodość bez alkoholu, narkotyków i przemocy czyli najprawdziwsza prawda w satyrze – jak się uczy my, jak się bawimy”.

4. STRATEGIE POWSTRZYMUJĄCE

Działania z tego obszaru koncentrowały się głównie wokół zwiększania dostępności do poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego, punktów informacyjnych, telefonów zaufania oraz realizacji programów prewencyjnych.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

- „Zespół Konsultacyjno - Interwencyjny" - na terenie Komisariatu Bydgoszcz Błonie cyklicznie odbywają się spotkania z pedagogami szkolnymi, kuratorami, strażnikami miejskimi, pracownikami pomocy społecznej, których celem jest wspólne rozwiązywanie problemów w tym wychowawczych jakie pojawiają się na terenie podległym KP Błonie;
- podczas spotkań z dziećmi i młodzieżą policjanci na terenie województwa warmińsko – mazurskiego popularyzowali ideę funkcjonowania ogólnopolskiego Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży nr 116 111 oraz strony internetowej www.116111.pl.
- w ramach działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie, w szczególności przemocy wobec osób małoletnich, w 2009 r. koordynator problematyki przemocy w rodzinie z Wydziału Prewencji KMP w Poznaniu wraz z koordynatorem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu koordynowali i ewaluowali na bieżąco projekt „Dziecko pod Parasolem Prawa”. Celem projektu jest zwiększenie poczucia bezpieczeństwa osób będących uczestnikami interwencji Policji w miejscu zamieszkania, w szczególności zwiększenie poczucia bezpieczeństwa małoletnich dzieci poprzez system „przyjaznych patroli” reagujących w sytuacjach zagrożenia dobra małoletnich dzieci stwierdzonych podczas interwencji Policji. Osiągnięcia Programu w 2009 r.:
 - we wrześniu 2009 Program został zakwalifikowany do finału Krajowego Konkursu Prewencji Kryminalnej EUCPA, oraz został zamieszczony w Europejskim Banku Dobrych Prewencji Kryminalnej;
 - w czerwcu 2009 r. Projekt został nagrodzony wyróżnieniem specjalnym w ramach Konkursu Samorządowy Lider Zarządzania. Uroczystość odbyła się w siedzibie Senatu RP;
- 4 czerwca 2009 r. policjanci wspólnie z przedstawicielami OHP w Piotrkowie Tryb. zorganizowali na stadionie miejskim „Concordia” akcję pn. „Piotrków bez przemocy”. Jej głównymi założeniami było propagowanie zagadnień przeciwdziałania agresji. Akcja ta skierowana była głównie do uczniów OHP w Piotrkowie Tryb. Impreza miała charakter otwarty i była również przeznaczona dla mieszkańców miasta Piotrkowa Tryb;
- KMP w Kaliszu wspólnie z radnymi Urzędu Miejskiego w Kaliszu rozpoczęło w 2009 roku kampanię społeczną pod hasłem „*www wypalacze*”. Pełne rozwinięcie tej kampanii społecznej nastąpiło we wrześniu 2009 r. W jej skład wchodziły spoty w lokalnej TV, radio, 40 000 ulotek, plakaty, spotkania w szkołach, itp.);
- interesującym przedsięwzięciem, jest realizowana przez Sanatorium Rymanów Zdrój SA i Zespół Szkół Specjalnych w Rymanowie Zdroju, akcja “Stop-czerwone światło dla agresji”. Podczas akcji dzieci i młodzież szkół z terenu gminy Rymanów i dzieci z turnusów leczniczych w miejscowych sanatoriach biorą udział w konkursach poetyckich, malarskich o tematyce związanej z agresją. Ponadto bardzo ważnym

elementem akcji są spotkania młodych ludzi z policjantami Komendy Miejskiej Policji w Krośnie, przedstawicielami sądu czy prokuratury.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

• Działające na zlecenie **PARPA – Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”** kontynuowało pracę w ramach, której funkcjonowały:

- Telefon dla ofiar przemocy (0801 12-00-02) czynny od poniedziałku do soboty w godzinach 8:00-22:00, a niedzielę i święta w godzinach 8:00 – 16:00;
- Telefoniczna poradnia prawna czynna w poniedziałki i wtorki w godzinach 17:00 – 21:00 pod numerem telefonu 022 666 28 50, a w środy w godzinach 18:00-22:00 (0801 12-00-02);
- Poradnia e-mail: niebieskalinia@niebieskalinia.info;
- Strona internetowa www.niebieskalinia.info.

Przeprowadzono 9 617 rozmów, które dotyczyły problemów rodzinnych, głównie związanych z przemocą domową, w tym także przemocą wobec dzieci, a także nadużywaniem alkoholu i innych środków psychoaktywnych oraz uzależnieniem. Udzielono również 979 telefonicznych porad i konsultacji prawnych, odpowiedziano na 363 listy elektroniczne i tradycyjne. Pracownicy Pogotowia „Niebieska Linia” podjęli 223 interwencje w sprawach przemocy w rodzinie.

Istotnym elementem Programu było prowadzenie ogólnopolskiego telefonu zaufania dla młodych ludzi pijących alkohol i ich rodziców we współpracy ze Stowarzyszeniem Wspierania Dzieci i Młodzieży. W ramach projektu funkcjonuje telefon „Pomarańczowa linia” – 0 801 14 00 68, czynny od poniedziałku do piątku w godzinach 14:00 – 20:00. W 2009 roku udzielono 637 konsultacji psychologiczno – pedagogicznych (również ze wskazaniem adresów placówek pomagających). Ośrodek prowadzony przez ww. Stowarzyszenie realizował równoległe program wsparcia dla rodziców oraz zajęcia korekcyjne dla młodych nadużywających alkoholu. W ramach działań edukacyjnych i popularyzacji oferty pomocy dla młodych ludzi pijących alkohol oraz ich rodziców wydrukowano ulotkę adresowaną do nauczycieli i rodziców „Pomarańczowa linia”.

• **Krajowe Centrum ds. AIDS** jest koordynatorem i głównym realizatorem Krajowego Programu Zwalczania AIDS i Zapobiegania Zakażeniom HIV. Jednym z celów programu jest zmniejszenie poziomu ryzykownych zachowań. Zadanie to realizowane jest przede wszystkim w środowisku osób o wysokim poziomie ryzykowanych zachowań.

Mobilny Informator o HIV/AIDS – to aplikacja stworzona przez Krajowe Centrum ds. AIDS oraz firmę NETOX. Aplikacja dla telefonu komórkowego zawiera podstawowe informacje na temat m.in. dróg zakażenia HIV, zachowań ryzykownych, zmniejszania ryzyka zakażenia i testowania w kierunku HIV (także adresy punktów konsultacyjno – diagnostycznych, w których można wykonać test anonimowo i bezpłatnie). Aplikacja pozwala szybko i dyskretnie uzyskać rzetelną informację.

W ramach kampanii „Wróć bez HIV” z lat 2008-2009 powstała gra platformowa, która pomaga w zdobyciu niezbędnej wiedzy z zakresu HIV/AIDS. Gra interaktywna jest nadal dostępna i znajduje się na stronie www.aids.gov.pl/kampanie/2009.

Streetworking to działania środowiskowe wśród osób o zwiększonym poziomie ryzykownych zachowań tj. osób świadczących usługi seksualne, osób uzależnionych. Celem takich działań jest podniesienie poziomu wiedzy na temat HIV/AIDS, infekcji przenoszonych drogą płciową oraz bezpieczniejszych zachowań seksualnych, zwiększanie poziomu świadomości w dziedzinie dostępu do usług socjalnych oraz praw człowieka.

• **Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii** prowadzi Ogólnopolski Telefon Zaufania „Narkotyki – Narkomania” 0 801 199 990. Telefon jest czynny codziennie w godzinach 16.00-21.00. W 2009 roku udzielono w nim 1131 porad. W 67% klientami

Telefonu były rodziny osób biorących środki psychoaktywne, a w 18% osoby zgłaszające własne kłopoty związane przeważnie ze stosowaniem różnego rodzaju używek, w 15% osoby postronne, z różnych względów poruszone kwestią narkotykową. W porównaniu do proporcji w roku ubiegłym, zmalał o 5% udział dzwoniących członków rodzin na rzecz wzrostu 3% osób poruszających własny problem i o 2% osób, których kwestia narkotykowa bezpośrednio nie dotyczy. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii prowadzi także Poradnię Internetową www.narkomania.org.pl. W roku 2009 strona poradni internetowej została odwiedzona ponad 230 tysięcy razy, średnio przez kilkaset osób dziennie. Udzielono blisko 1000 odpowiedzi. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii wspiera wszelkie lokalne działania mające na celu profilaktykę narkomanii wysyłając na bieżąco materiały informacyjne w postaci ulotek, biuletynów, poradników i innych materiałów pogładowych.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W zakresie działań powstrzymujących Programu, dzieci i młodzież, rodzice/opiekunowie, kadra pedagogiczna szkół i placówek mieli możliwość korzystania z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznych.

W systemie oświaty jest 554 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych i 87 niepublicznych. Łącznie 641 placówek. W okresie sprawozdawczym pracownicy poradni ściśle współpracowali z kadrami pedagogicznymi, specjalistami zatrudnionymi w szkołach i przedszkolach, wspomagając ich w realizacji zadań.

W roku szkolnym 2008/2009 z oferty poradni skorzystało ogółem 405 243 dorosłych tj. nauczycieli, wychowawców, rodziców oraz specjalistów ze szkół i placówek. W tej liczbie poradnie publiczne udzieliły pomocy 399 830 osobom, a poradnie niepubliczne 5 413 osobom. Warto podkreślić fakt, że w stosunku do ubiegłego roku wzrosła o 6 519 liczba osób dorosłych korzystających ze specjalistycznych form pomocy udzielanej przez pracowników poradni. Rodzaj i forma organizowanej dla nauczycieli i wychowawców pomocy i wsparcia, była ukierunkowana na rozwój umiejętności w zakresie budowania dobrych relacji z uczniami i rodzicami, zarządzania klasą, kreowania przyjaznego klimatu, stosowania zindywidualizowanego nauczania. Prowadzone warsztaty i treningi wzbogacały dodatkowo ich kompetencje w rozwiązywaniu sytuacji trudnych i konfliktowych i przygotowywały do roli mediatorów.

Dla rodziców pracownicy poradni prowadzili zajęcia psychoedukacyjne oraz terapeutyczne. W roku szkolnym 2008/2009 z szerokiej oferty poradnictwa skorzystało 1 084 956 dzieci i młodzieży, co stanowi 12,84 % całej populacji w wieku od 0-19 lat. W porównaniu z ubiegłym rokiem szkolnym zanotowano wzrost o 16 549 osób korzystających z oferty poradni z ww. grupy wiekowej.

➤ **Województwo łódzkie:**

W 2009 roku w łódzkim Teatrze „Piccolo” odbyła się inauguracja akcji prewencyjnej, związanej z rozpowszechnianiem na terenie województwa filmów edukacyjnych „Przygody Damiana – szkolnego piromana”, przeznaczonego dla dzieci w wieku szkolnym oraz „Uwaga pożar” zrealizowanego dla dzieci z problemami słuchu.

➤ **Województwo podkarpackie:**

Podkarpacki Kurator Oświaty koordynuje i monitoruje pracę Podkarpackiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie. W roku szkolnym 2008/2009 w Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie działało 9 rejonów. Obecnie w Podkarpackiej sieci Szkół Promujących Zdrowie jest 395 szkół, w tym: z certyfikatem wojewódzkim – 172, z rejonowym – 169, aktualnie realizujące programy wstępne – około 48. W sieci są szkoły, które otrzymały Polski Certyfikat Szkoły Promującej Zdrowie.

Podkarpacki Kurator Oświaty powołał Wojewódzki Zespół Wspierający Szkoły Promujące Zdrowie. Do zadań zespołu należy m.in. wspieranie rejonowych koordynatorów poprzez umożliwianie im udziału w szkoleniach związanych tematycznie z promocją zdrowia, dostęp do materiałów metodycznych i edukacyjnych, organizowanie spotkań mających na celu wymianę doświadczeń, popularyzowanie materiałów z życia SzPZ i z zakresu promocji zdrowia.

Na terenie województwa funkcjonuje Kuratorski telefon zaufania o numerze 0 800 177 333. Telefon działa od dnia 1 grudnia 2006 r. we wszystkie dni pracy Urzędu w godzinach od 7:00 do 15:00, a w sprawach pilnych – całą dobę. Zgłaszane problemy związane są z funkcjonowaniem szkoły, relacjami między nauczycielami i uczniami, rodzicami i szkołą. Coraz częściej pojawiają się telefony dotyczące spraw rodzinnych. W każdym przypadku zgłoszona interwencja załatwiana jest przez wizytatora obsługującego telefon lub wizytatora nadzorującego szkołę. W przypadkach zagrażających bezpieczeństwu dziecka sprawa konsultowana jest z poradniami, Policją, Sądem i Prokuraturą.

➤ **Województwo podlaskie:**

Kuratorium Oświaty realizowało program prewencyjny „Bezpieczne miasto”, upowszechniało zatrudnienie pracowników (pedagogów) ulicznych, wychowawców podwórkowych. Zorganizowano konferencję z nauczycielami przysposobienia obronnego i edukacji dla bezpieczeństwa z terenu woj. podlaskiego nt. zagadnień związanych z wprowadzeniem nowego przedmiotu „Edukacja dla bezpieczeństwa”. Upowszechniano akcje uzyskiwania honorowego Certyfikatu „Szkoła bezpieczna i przyjazna uczniom”, a także zorganizowano konkurs „AD EXEMPLUM – Razem możemy wiele”, którego celem było promowanie skutecznych działań wychowawczych integrujących całe środowisko szkolne i zapewniających bezpieczeństwo uczniom.

W poszukiwaniu nowych form prewencyjnego oddziaływania na społeczność lokalną – w 2009 roku nawiązano współpracę z firmami reklamowymi, będącymi w posiadaniu dużych rozmiarów ekranów diodowych LED umiejscowionych w centralnych punktach miasta Białegostoku. Przygotowane zostały dwa 3-minutowe spoty, które w ramach zawartej umowy są na bieżąco emitowane. Dotyczą one promocji działań z zakresu prewencji kryminalnej oraz uwrażliwienia rodziców na istotę ich roli w rodzinie („Pamiętaj! Dziecko jest najważniejsze”). Realizowano liczne programy profilaktyczne, min.: „Prewencja na start”, „Szkoła Bezpieczna i Przyjazna Uczniom”, „Szkoła dobrego wyboru”, „Wychowawca Podwórkowy II”, „Zatrzymaj przemoc”.

W celu zwiększenia rozpoznania w środowisku pseudokibiców, we wszystkich jednostkach Policji woj. podlaskiego powołani zostali tzw. „spotters”. Informacje na temat ich roli oraz możliwości współdziałania ze szkołami - za pośrednictwem Podlaskiego Kuratora Oświaty - przekazane zostały gronu pedagogicznemu podlaskich szkół. W czerwcu 2009 roku zorganizowano finał wojewódzki XIII edycji konkursu im. Brajana Chlebowskiego „Nasze Bezpieczeństwo”, który tematycznie związany był z zagadnieniem bezpieczeństwa imprez sportowych. Tegoroczna edycja objęła swoim zasięgiem 214 szkół z terenu woj. podlaskiego, przy czym w imprezie finałowej udział wzięło ok. 500 dzieci - uczniów V klas szkół podstawowych reprezentujących wszystkie powiaty woj. podlaskiego wraz ze swoimi kibicami.

➤ **Województwo lubelskie:**

Na terenie województwa lubelskiego realizowano projekt pn. „Program profilaktyczny dla dzieci i rodziców z rodzin dysfunkcyjnych” prowadzony przez psychologa, w ramach którego prowadzone były zajęcia integracyjne-poznajmy się bliżej. Celem programu było także kształtowanie pozytywnego obrazu siebie, uważne słuchanie, radzenie sobie z trudnymi

emocjami i uczuciami, lękami o obawami. Ponadto przeprowadzono autorskie programy profilaktyczne pt. 'Narkotyki - brać czy nie?', „Rodzaje uzależnień występujących we współczesnym świecie”, „Narkotyki i narkomania – jak walczyć z uzależnieniem?”, „Rodzaje środków odurzających i mechanizm uzależnienia”, „Alkohol, nikotyna, narkotyki”.

➤ **Województwo mazowieckie:**

Za ciekawe inicjatywy i przykłady działań podejmowanych na terenie województwa w ramach realizacji Programu można uznać m. in. zrealizowane w 2009 roku projekty pod nazwą:

- *Funkcjonowanie specjalistycznego poradnictwa dla rodzin naturalnych, zastępczych oraz adopcyjnych.* Program realizowany przez Powiat Węgrowski miał na celu poprzez porady i konsultacje specjalistyczne podnieść poziom wiedzy i kompetencji na temat problemów w kwestiach wychowawczych, dostarczyć umiejętności i metod radzenia sobie z własną agresją, wyposażyć w proste techniki radzenia sobie z atakami ze strony innych, jak również pomóc młodzieży w radzeniu sobie z przemocą i agresją.
- *Program wsparcia rodzin w Powiecie Otwockim – rozszerzenie oferty Zespołu Poradnictwa Rodzinnego.* Realizacja powyższego programu umożliwiła utworzenie m. in.: grupy psychoedukacyjnej dla rodziców dzieci do 7 roku życia, zorganizowanie treningu zachowań asertywnych dla dorosłych i młodzieży, grupę wsparcia dla rodziców dzieci z ADHD, grupę wsparcia dla rodziców nastolatków. Konsultacje psychologiczne umożliwiły rodzicom wzmocnienie kompetencji wychowawczych. Uczestnicy grupy zostali wyposażeni w wiedzę na temat okresu dojrzewania, podstawowych potrzeb nastolatków, komunikacji i porozumiewania się.

5. STRATEGIE ZMNIEJSZANIA SZKÓD

Działania z tego obszaru ogniskują się wokół problemów organizacji indywidualnej pomocy profilaktyczno-wychowawczej dla dzieci z zaburzeniami zachowania, organizacji sieci publicznych i niepublicznych placówek wsparcia dziennego, a także zapewnieniu opieki dzieciom pozbawionym właściwych warunków wychowawczych i opiekuńczych w rodzinie.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

W roku 2009 Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii dofinansowało 12 programów realizowanych w ramach zadania pn. „Programy ograniczania ryzyka szkód zdrowotnych wśród okazjonalnych użytkowników narkotyków”. W ramach tego zadania realizowano programy ukierunkowane na przeciwdziałanie inicjacji narkotykowej, zmianę postaw dotyczących używania narkotyków oraz ograniczanie ryzyka związanego z okazjonalnym przyjmowaniem narkotyków. Projekty były wdrażane bezpośrednio w środowisku okazjonalnych użytkowników narkotyków lub osób zagrożonych ich używaniem oraz w miejscach o zwiększonym rozpowszechnianiu używania. W ramach programów prowadzono działania środowiskowe obejmujące: edukację na temat ryzyka związanego z używaniem narkotyków, motywowanie do zmiany postaw i zachowania, interwencje, informowanie o miejscach pomocy dla używających narkotyków oraz rozdawnictwo materiałów informacyjnych. Liczbę odbiorców powyższych programów, którym udzielono przynajmniej jednorazowej pomocy szacuje się na około 5 905 okazjonalnych użytkowników narkotyków, w tym około 850 osób będących uczniami i około 1230 studentów. Dzięki środkom przyznawanym przez Krajowe Centrum ds. AIDS, Stowarzyszenie Wolontariuszy na Rzecz Dzieci „Mały Książę” organizuje turnusy

rehabilitacyjno – edukacyjne dla dzieci dotkniętych HIV/AIDS. Pomimo wielu kampanii i działań edukacyjnych dzieci te nadal mają utrudniony dostęp do rehabilitacji i sanatoriów. W czasie turnusu rehabilitacyjnego odbywały się również warsztaty edukacyjne, na których poruszano m.in. zagadnienia higieny osobistej, dojrzwania seksualnego i bezpieczniejszych zachowań, udzielania pierwszej pomocy, znaczenia leczenia ARV, zapobiegania skutkom ubocznym leków, jak i gdzie szukać pomocy i wsparcia. Pod okiem specjalisty dzieci stworzyły własną grupę wsparcia, gdzie wymieniały się doświadczeniem, omawiały problemy związane z zakażeniem.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Wspierano realizację *Programu Edukacyjno - Profilaktyczno - Treningowego pn. „Dobra mama”* mającego na celu przygotowanie wychowanek do macierzyństwa poprzez wykształcenie podstawowych kompetencji do opieki i wychowania małego dziecka, zapewnienia mu bezpieczeństwa i ochrony przed przemocą.

Statystycznie, co roku ok. 10 % wychowanek MOW i MOS przybywa do placówek w ciąży lub wcześniej urodziło dziecko. Systematycznie badania dotyczące losów wychowanek po opuszczeniu placówki wykazały, że usamodzielnione wychowanki bardzo szybko zakładają rodziny (związki formalne i nieformalne) i rodzą dzieci. Brakuje im umiejętności związanych z właściwą opieką nad małym dzieckiem oraz zapewnieniem mu ochrony przed niebezpieczeństwem, a szczególnie przed przemocą.

W związku z powyższym, ważnym i specyficznym obszarem funkcjonowania MOW i MOS stanowi praca wychowawcza i terapeutyczna z wychowankami ciężarnymi i młodymi matkami. Poważnym problemem jest brak przygotowania tych dziewcząt do roli rodzicielskiej, skutkujący częstym przekazywaniem dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych. W MOW dla dziewcząt w Kwidzynie został opracowany i zrealizowany program „Dobra mama” kształtujący umiejętności wychowawcze i kompetencje rodzicielskie wychowanek. Została tam także zrealizowana ogólnopolska narada szkoleniowa, upowszechniająca program, adresowana do dyrektorów wszystkich MOW i MOS dla dziewcząt w kraju. W programie narady ujęto także moduł konferencyjny dotyczący pracy z wychowankami ciężarnymi i nieletnimi matkami w placówce wychowawczo-resocjalizacyjnej, z udziałem przedstawicieli instytucji socjalnych i opiekuńczo-wychowawczych.

Wśród analizowanych kwestii znalazły się m. in. terapia zaburzeń więzi u wychowanek placówek MOW i MOS w perspektywie macierzyństwa oraz propozycje programów działań na rzecz wsparcia i rozwijania kompetencji rodzicielskich niepełnoletnich matek oraz propozycje konkretnych rozwiązań możliwych do wykorzystania w pracy placówek.

➤ **Ochotnicze Hufce Pracy:**

Specjaliści ds. nieletnich wspierali kadre OHP w rozwiązywaniu trudnych problemów wychowawczych. W ramach realizacji działań o charakterze prewencyjnym przedstawiciele Policji, Straży Miejskiej oraz kuratorzy sądowi nawiązywali kontakty personalne zarówno z wychowawcami jak i wychowankami, organizowali spotkania i odbywali konsultacje w sprawach szczególnie trudnych i wymagających wspólnych przedsięwzięć wychowawczych.

Wychowankowie wymagający wzmożonych oddziaływań byli objęci dodatkową opieką i pomocą. W poszczególnych jednostkach OHP organizowano indywidualną pomoc profilaktyczno - wychowawczą dla młodzieży z zaburzeniami zachowania i adaptacji społecznej, przy współpracy specjalistów z poradni psychologiczno – pedagogicznych, poradni uzależnień oraz innych podmiotów zajmujących się problematyką młodzieży. Kadra

pedagogiczna OHP w poszczególnych województwach, we współpracy z podmiotami wspierającymi, prowadziła działania ukierunkowane na pomaganie progresywne, dążące do usamodzielniania, wychodzenia z bezradności, przystosowania do samodzielnego rozwiązywania trudnych problemów i wychodzenia z kryzysowych sytuacji.

W tym zakresie odbywały się zajęcia socjoterapii dla uczestników niedostosowanych społecznie, przejawiających nadmierną agresję. Zajęcia rozwijające umiejętność konstruktywnego rozwiązywania konfliktów prowadzone były grupowo i indywidualnie. Dla młodzieży mającej trudności w uczeniu się organizowane były zajęcia korekcyjno – kompensacyjne, a także terapeutyczne - wykorzystujące twórczość plastyczną, umiejętności muzyczne, ćwiczenia relaksacyjne i inne.

Działalność z zakresu profilaktyki społecznej realizowana była również w ramach ośrodków profilaktyki i interwencji społecznej oraz punktów (OPiIS) interwencji kryzysowej (PIK), które stanowią rozszerzenie oferty środowiskowej jaką realizują placówki OHP w poszczególnych województwach. Zarówno OPiIS jak i PIK integrują oddziaływania z zakresu profilaktyki, resocjalizacji, edukacji oraz elementów interwencji kryzysowej. W 2009 roku funkcjonowało ich 34. Z tej oferty ogółem skorzystało 2 506 osób, w tym 312 osób spoza OHP.

➤ **Województwo lubuskie:**

W 2009 roku na terenie województwa lubuskiego funkcjonowały 92 placówki wsparcia dziennego, wpisane do rejestru wojewody. Placówki te zapewniały miejsca dla 2.522 dzieci. Świetlice te organizowały zajęcia pozalekcyjne, wyrównawcze, integracyjne, pomoc w odrabianiu lekcji. Działanie świetlic miało także na celu: rozwijanie indywidualnych uzdolnień dzieci, socjoterapię, pomoc psychologiczną oraz pedagogiczną, dożywianie dzieci z rodzin najuboższych, a także organizowanie czasu wolnego poprzez wycieczki, zajęcia plastyczne, techniczne, muzyczne, naukę języków obcych, rozbudzanie zainteresowania literaturą, sztuką, warsztaty uczące życiowych umiejętności itp.

➤ **Województwo lubelskie:**

W 2009 roku w województwie lubelskim funkcjonowało 81 niepublicznych oraz 14 publicznych placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne Kościoła dysponujących łącznie 3691 miejscami. Ponadto w bieżącym roku na terenie województwa lubelskiego działały trzy niepubliczne i jedna publiczna specjalistyczne placówki wsparcia dziennego: Specjalistyczny Ośrodek Opiekuńczo- Wychowawczy „Domostwo Amigoniańskie”, Ośrodek Terapeutyczny, „Agape Club”, Pogotowie Probacyjne.

Na terenie województwa działają także całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego, rodzinnego, socjalizacyjnego. Są to placówki prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz działające w oparciu o umowę (niepubliczne).

6. STRATEGIE INTERWENCYJNE I RESOCJALIZACYJNE

Działania z tego zakresu zmierzają przede wszystkim do stworzenia organizacyjnych i kadrowych warunków resocjalizacji dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie w warunkach środowiska otwartego, a także zmniejszenia i zahamowania skutków niedostosowania dla samej jednostki i jej otoczenia.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Ministerstwo Sprawiedliwości:**

Zarządzeniem z dnia 13 października 2009 roku Minister Sprawiedliwości powołał zespół, którego zadaniem jest opracowanie kierunków zmian prawnych w systemie resocjalizacji nieletnich. W założeniu projekt gruntownych zmian systemowych ma przygotować Grupa specjalistów z różnych dziedzin. Jest to zadanie długofalowe i systemowe, nie należy zatem spodziewać się szybkiego opracowania i wdrożenia projektu.

Niezależnie od powyższego, istotne znaczenie przy realizacji zadań wynikających z Programu ma funkcjonowanie Międzyresortowego Zespołu ds. Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych. Zespół dokonuje przeglądu obowiązujących aktów prawnych, których stosowanie nastęrcza trudności. W kontekście realizacji Programu, pośrednim owocem prac Zespołu jest przygotowywany w 2009 roku projekt założeń do ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawie nieletnich, zwiększający udział probacji alternatywnej w postępowaniu z nieletnimi, w szczególności w sposób szczegółowy regulujący w przepisach rangi ustawowej instytucję hostelu oraz zakres nadzoru kuratora, a nadto udział organizacji społecznych w procesie wychowawczym i resocjalizacji nieletnich. W 2010 roku przewidywane jest zakończenie prac legislacyjnych nad projektem.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Podjęto działania związane z optymalizacją rozwiązań organizacyjno-prawnych dotyczących organizacji i funkcjonowania MOW i MOS. W 2009 roku w toku prac legislacyjnych i uzgodnień międzyresortowych znalazł się projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie *w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii*, usprawniający funkcjonowanie MOW i MOS, m.in. przyspieszający proces podejmowania decyzji o wykorzystaniu miejsc - skracający terminy rezerwacji miejsc. Rozporządzenie znajduje się obecnie na końcowym etapie prac legislacyjnych.

Ponadto w toku prac przygotowawczych znalazły się rozporządzenia porządkujące rozwiązanie systemowe w zakresie funkcjonowania placówek oświatowych, w tym w szczególności młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii. Analizy dotyczyły zasad organizacji funkcjonowania tych placówek oraz ich statutów.

W 2009 roku w Ministerstwie Edukacji Narodowej przygotowane zostały propozycje zmian w kształceniu specjalnym oraz poradnictwie i pomocy psychologiczno – pedagogicznej, które wpisują się w działania uprzedzające, powstrzymujące i interwencyjne Programu.

Celem projektowanych zmian jest świadczenie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej jak najbliżej środowiska ich nauczania i wychowania tj. w przedszkolu, szkole lub placówce. Pozwolą one na zapewnienie uczniowi wsparcia i zindywidualizowanej pomocy, w zależności od dokonanego na poziomie szkoły rozpoznania, zarówno trudności w uczeniu się, jak i uzdolnień dziecka.

Projektowane zmiany zakładają również, że w szkołach nauczyciele i specjaliści prowadzący zajęcia edukacyjne z uczniami w danym oddziale, tworzyć będą zespół analizujący specjalne potrzeby edukacyjne ucznia i proponujący potrzebne formy wsparcia.

Zmodyfikowana zostanie także rola poradni psychologiczno-pedagogicznej, która oprócz opiniowania i orzekania szczególnie dużo miejsca poświęci specjalistycznej, pogłębionej diagnozie uczniów, w szczególności w sytuacjach, gdy udzielone w przedszkolu, szkole czy placówce wsparcie okaże się niewystarczające, wsparciu nauczycieli przedszkoli, szkół i placówek w tworzeniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych oraz innych programów wspierających rozwój ucznia, udzielaniu nauczycielom pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych, w szczególności, gdy w szkole

notuje się zjawiska agresji i przemocy wobec rówieśników i nauczycieli, prowadzeniu edukacji prozdrowotnej, w szczególności edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród uczniów, rodziców i nauczycieli.

Wdrożenie planowanych zmian przyniesie konkretne efekty m.in. w postaci powstania spójnego systemu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wychodzącego naprzeciw potrzebom dzieci/uczniów, ich rodziców i nauczycieli.

Na stronie internetowej MEN www.men.gov.pl zostały zamieszczone informatory dotyczące projektowanych zmian, w tym przewodnik „*Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*”, który zawiera informacje dla nauczycieli jak najskuteczniej wychodzić naprzeciw indywidualnym potrzebom, trudnościom i zainteresowaniom uczniów oraz w jaki sposób podnieść efektywność kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Przygotowano modernizację systemu informatycznego wskazywania miejsc dla nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii. Sprawne funkcjonowanie tego systemu umożliwi szybsze i precyzyjniejsze kierowanie nieletniego, posiadającego postanowienia sądu o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w placówce, we właściwym ośrodku. Pierwszy etap modernizacji obejmuje: poprawę funkcjonalności systemu, włączenie nowego zadania administrowania pulą miejsc na tymczasowe umieszczanie nieletnich, aktualizację kompetencji upoważnionym przedstawicielom starostw, opracowanie materiałów szkoleniowych. Drugi etap przewiduje dostosowanie systemu informatycznego do planowanej korekty aktualnego rozwiązania w zakresie kierowania nieletnich i obejmuje rozbudowanie systemu o dodatkowe panele dostępne przeznaczone dla poszczególnych województw i korektę bazy. Realizacja zadania umożliwi samodzielne administrowanie zbiorami w skali województwa, czyli uczynienie województwa samodzielnym i odpowiedzialnym za realizację postanowień sądowych nieletnich. W 2009 roku został zrealizowany pierwszy etap modernizacji systemu informatycznego.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

W 2009 roku Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii dofinansowało programy profilaktyki nawrotów – pomocy prowadzonej w systemie ambulatoryjnym i stacjonarnym. Programy te oferowały pomoc psychologiczną osobom po ukończonym procesie terapii uzależnienia i wracającym do miejsca zamieszkania, bądź starającym się usamodzielnąć w innym mieście oraz rodzinom tych pacjentów; realizowane były w ambulatoriach, hotelach i mieszkaniach readaptacyjnych. W roku 2009 Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii dofinansowało 22 podmioty, w tym 4 placówki przyjmujące osoby poniżej 18 roku życia.

➤ **Województwo warmińsko – mazurskie:**

Informacje o wdrażaniu strategii interwencji i resocjalizacji oparto o bezpośredni wgląd w sytuację placówek, w tym przedstawiane przez dyrektorów placówek działania na rzecz poprawy infrastruktury ośrodków. Szczególne znaczenie miały inwestycje poczynione za pośrednictwem i przy udziale starostw powiatowych w Elblągu i Lidzbarku Warmińskim, będących organami prowadzącymi dla młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Ponadto gromadzono informacje o bieżących problemach, które miały miejsce w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i ich skali: w miejsce wcześniej przedkładanych kart informacyjnych stosowano sprawozdania, których zakres odpowiadał oczekiwaniom Rzecznika Praw Obywatelskich, monitorującego tzw. zdarzenia nadzwyczajne w kraju. Z analiz sprawozdań wynika, że głównym problemem placówek resocjalizacyjnych w roku 2009 były ucieczki wychowanków.

CZEŚĆ III

REALIZACJA PROGRAMÓW MODUŁOWYCH

1. PROCEDURY POSTĘPOWANIA NAUCZYCIELI I METODY WSPÓŁPRACY SZKÓŁ Z POLICJĄ W SYTUACJACH ZAGROŻENIA DZIECI I MŁODZIEŻY PRZESTĘPCZOŚCIĄ I DEMORALIZACJĄ, W SZCZEGÓLNOŚCI: NARKOMANIĄ, ALKOHOLIZMEM I PROSTYTUCJĄ.

Jednym z najważniejszych elementów tego typu działań jest szerokie rozpowszechnianie procedur oraz tworzenie na ich podstawie procedur własnych, dostosowanych do okoliczności i potrzeb.

Przykłady działań:

➤ **Policja:**

Działania Policji w tym obszarze miały na celu przede wszystkim skoordynowanie współpracy z instytucjami i organizacjami odpowiedzialnymi za wychowanie, opiekę, zdrowie, profilaktykę i resocjalizację dzieci i młodzieży – jako krok do wypracowania modelu komunikowania i przekazywania informacji o zdarzeniach i nietletnich wykazujących symptomy niedostosowania społecznego.

W związku z powyższym organizowano spotkania dyrektorów szkół, pedagogów szkolnych oraz nauczycieli z policjantami ds. nietletnich i patologii mające na celu przede wszystkim wypracowanie skutecznych form współpracy oraz procedur postępowania w sytuacjach kryzysowych, udzielanie pomocy szkole w rozwiązywaniu sytuacji trudnych, mogących mieć podłoże przestępcze, które zaistniały na terenie placówki oraz prowadzenie szkoleń dla kadry pedagogicznej. Szczególną rolę pełniły tu procedury postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży w oparciu o współpracę z placówkami oświatowymi na podstawie szkolnych programów profilaktycznych i wychowawczych.

Jednostki organizacyjne Policji współpracowały ze strażnikami miejskimi i gminnymi pełniąc wspólne patrole na terenie i w pobliżu szkół. Patrole ujawniały młodych ludzi będących „na wagarach”, przebywających w stanie po spożyciu alkoholu lub pod działaniem środków odurzających. Zatrzymywały sprawców czynów karalnych oraz przeprowadzały pogadanki profilaktyczne.

- Podczas seminarium szkoleniowego dla nauczycieli, zorganizowanego przez Regionalny Ośrodek Metodyczno – Edukacyjny „Metis” w Katowicach z cyklu Zagrożona Młodzież – „Zachowania aspołeczne, przestępczość nietletnich – edukacja i prewencja”, funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP w Katowicach omówili zagadnienia dotyczące prawnych procedur postępowania z nietletnimi.
- Na zaproszenie Zespołu kuratorów rodzinnych Sądu Rejonowego w Częstochowie funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP w Katowicach przeprowadzili szkolenie dla kuratorów zawodowych i społecznych z zakresu profilaktyki uzależnień oraz procedur postępowania wobec nietletnich.
- W listopadzie 2009 roku w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu odbyła się konferencja na temat „Metody i formy przeciwdziałania niepożądanym zachowaniom uczniów oraz agresji w szkole”. Odbyły się warsztaty z doradcami metodycznymi na temat „Mediacje i negocjacje w rozwiązywaniu problemów”. Poruszana problematyka stanowi wsparcie dla tej grupy zawodowej w ich pracy z nauczycielami i pomocy w poszukiwaniu rozwiązań pojawiających się problemów na terenie placówek oświatowych.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Zorganizowano seminarium dla wizytatorów kuratoriów oświaty pn „Wdrożenie jednolitych kryteriów, zasad i kalendarza nadzoru nad placówkami wychowawczo-resocjalizacyjnymi i socjoterapeutycznymi w systemie oświaty”. Seminarium zostało poświęcone wypracowaniu standardów i procedur nadzoru nad placówkami MOW i MOS oraz przygotowaniu wizytatorów kuratoriów oświaty do współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego prowadzącymi te placówki, w zakresie tworzenia nowych miejsc dla nieletnich oraz inicjowania i wspierania procesu poprawy jakości pracy tych placówek.

Ponadto zorganizowano seminarium ekspertów pt. „Standardy funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych”. Prace w czasie seminarium miały na celu analizę obowiązujących rozwiązań systemowych i przygotowanie propozycji zmierzających do ich optymalizacji, uwzględniających postulaty części środowiska zawodowego, w tym m.in. zmian w przepisach regulujących funkcjonowanie MOW, standardów świadczonych usług dydaktyczno-wychowawczych, modernizacji systemu kierowania, jakości pracy licznie powstających nowych placówek

Doskonalono praktyki funkcjonowania MOW i MOS w zakresie przestrzegania praw wychowanka w tych placówkach. MOW i MOS były w 2009 r. kontrolowane przez przedstawicieli Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, w ramach realizowania przez Rzecznika obowiązków Krajowego Mechanizmu Prewencji. Wyniki kontroli zostały opublikowane w Raporcie, a następnie poddane analizie przez zespół ekspertów, który zaproponował podjęcie prac nad przygotowaniem procedur postępowania, mogących stanowić pomoc dla pracowników MOW i MOS. Również w efekcie współpracy z Rzecznikiem Praw Obywatelskich przygotowany został poradnik dla wychowanków MOW i MOS.

Zorganizowano otwarty konkurs ofert na realizację zadania publicznego pn. „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Wsparcie działalności młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW). Zwiększenie liczby miejsc w młodzieżowym ośrodku wychowawczym dla uczniów, wobec których sąd orzekł środek wychowawczy w postaci umieszczenia w MOW i działania zmierzające do poprawy warunków funkcjonowania tych placówek”. Głównym celem konkursu było zwiększenie, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, liczby miejsc dla uczniów, wobec których sąd orzekł środek wychowawczy w postaci umieszczenia w MOW oraz poprawa jakości pracy i warunków funkcjonowania tych placówek. Wykaz wnioskodawców został opublikowany w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

➤ **Województwo podkarpackie:**

W ramach realizacji zadań wynikających z modułu programowego pod nazwą „Procedury postępowania nauczycieli i metod współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją” policjanci Komend Miejskich i Powiatowych Policji woj. podkarpackiego przeprowadzili:

- 1562 spotkania z nauczycielami i pedagogami,
- 508 spotkań z rodzicami uczniów,
- 2968 spotkań z uczniami.

Spotkania z nauczycielami i wychowawcami, szkolnymi koordynatorami ds. bezpieczeństwa dzieci i młodzieży miały charakter szkoleniowo - instruktażowy obejmujący m.in. rozpoznawanie symptomów występowania zagrożeń, procedury postępowania w sytuacji wystąpienia przejawów świadczących o zagrożeniu czy już niedostosowaniu społecznym dziecka, przy zaistniałym czynie karalnym/zabronionym. Działania profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży oprócz spotkań informacyjno-edukacyjnych miały charakter festynów, turniejów i konkursów o charakterze rekreacyjnym.

Podczas tych działań poprzez rozrywkę, „zdrową rywalizację”, wspólną zabawę przekazywano ich uczestnikom wiedzę z zakresu potencjalnych zagrożeń i ich skutków, uczono sposobów radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia. Ww. zajęcia były wspomagane poprzez pokazy umiejętności kierowców rajdowych, ekip ratownictwa medycznego, mini-wystawy sprzętu policyjnego, projekcje filmów edukacyjnych, przyznawanie nagród ufundowanych przez pozyskane do współpracy podmioty gospodarcze oraz samorządy powiatowe i gminne, rozdawanie materiałów informacyjno-edukacyjnych (ulotek, broszur) oraz odblasków dla dzieci z najmłodszych grup wiekowych.

➤ **Województwo opolskie:**

W ramach działalności wspomagającej szkoły i placówki w realizacji zadań wynikających z ich ustawowych funkcji, zwłaszcza wychowania i opieki, wizytatorzy Kuratorium Oświaty w Opolu przeprowadzili narady szkoleniowe dla dyrektorów szkół i placówek pozostających w ich rejonach wizytacyjnych. Narady te prowadzone były przy wsparciu m.in. pracowników poradni psychologiczno – pedagogicznych lub innych specjalistów w zależności od podejmowanej tematyki. W 2009 r. odbyły się 4 narady szkoleniowe, których zakres tematyczny bezpośrednio bądź w pośrednim wymiarze związany był z realizacją zadań wynikających z Programu.

Szkolenia dla nauczycieli, pedagogów i psychologów prowadzone były także w formach dofinansowanych przez Opolskiego Kuratora Oświaty jako granty. W 2009 r. w zakresie tematycznie związanym z Programem przeprowadzonych zostało 5 form doskonalenia, z których skorzystało ogółem 200 nauczycieli z województwa opolskiego.

➤ **Województwo dolnośląskie:**

Placówki resocjalizacyjne: Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii i Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze opracowały ramowy indywidualny program edukacyjny i wychowawczy – resocjalizacyjny, który został zaakceptowany przez Dolnośląskiego Kuratora Oświaty i od 1 stycznia 2010r. obowiązuje w całym województwie. Zgromadzony materiał diagnostyczny i opis indywidualnych działań terapeutycznych prowadzonych z nieletnim przez daną placówkę będzie przekazywany innym ośrodkom wraz z dokumentacją zdrowotną i szkolną, aby kontynuowały rozpoczęty proces socjalizacji dziecka.

2. PROJEKT SYSTEMU POMOCY METODYCZNEJ DLA OSÓB PRACUJĄCYCH Z MŁODZIEŻĄ ZAGROŻONĄ NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM, DEMORALIZACJĄ I PRZESTĘPCZOŚCIĄ Z UWZGLĘDNIENIEM INTERWENCJI KRYZYSOWEJ W RODZINIE.

W związku z realizacją tego modułu Kuratoria Oświaty organizowały specjalistyczne szkolenia dla nauczycieli prowadzone przez Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, a także dostarczano szkołom i placówkom materiały metodyczne oraz opiniowano i recenzowano materiały związane z działalnością profilaktyczną.

Przykłady działań:

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w celu zwiększania kompetencji profesjonalistów pracujących z młodzieżą, upowszechnianiu wiedzy w środowisku nauczycieli, wychowawców, pedagogów i psychologów na temat nowoczesnych strategii działań wychowawczych i profilaktycznych podejmowanych w pracy z dziećmi podejmowała m.in. następujące działania:

- Szkolenia dla przedstawicieli służby zdrowia nt. diagnostyki dziecka krzywdzonego i interwencji podejmowanych przez służbę zdrowia w sytuacjach podejrzenia

przemocy wobec dziecka. W 2009 roku zawarto porozumienie o współpracy z Mazowieckim Centrum Zdrowia Publicznego na przeprowadzenie trzech 6-godzinnych szkoleń nt. diagnostyki zespołu dziecka krzywdzonego i interwencji podejmowanych przez służbę zdrowia. Szkolenia odbyły się w Płocku, w Warszawie oraz w Siedlcach. W szkoleniach uczestniczyło łącznie 140 osób.

- Szkolenia dla sędziów wydziałów rodzinnych sądów rejonowych. Wzięło w nim udział 27 sędziów, którzy zapoznali się z problematyką nadużywania alkoholu i uzależnienia od alkoholu, zjawiska przemocy w rodzinie i sytuacji osób doznających przemocy w rodzinie, a w szczególności dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym i przemocy.
- Interdyscyplinarne szkolenie dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. W 2009 roku odbyła się jedna edycja szkolenia, w której uczestniczyło 69 osób.

➤ **Województwo podkarpackie:**

W ramach tych działań w 2009 roku wsparciem objęto działania polegające na zapewnieniu dzieciom opieki i wychowania poza rodziną, w ramach świetlic socjoterapeutycznych. W 2009 r. powstało 8 nowych świetlic socjoterapeutycznych. Pomoc dla dzieci i młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym świadczą również ośrodki interwencji kryzysowej, będące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Na terenie województwa funkcjonuje 14 ośrodków interwencji kryzysowej. Świadczą one specjalistyczną pomoc osobom poszkodowanym w wyniku przemocy, a także osobom znajdującym się w innych sytuacjach kryzysowych (kryzysy rodzinne, problemy wychowawcze, zachowania suicydalne, problemy uzależnienia i współuzależnienia i inne. 10 spośród 14 w/w ośrodków dysponuje miejscami hotelowymi. W 2009 r. z pomocy tych ośrodków skorzystało ogółem 2291 osób.

3. PROBACJA ALTERNATYWNA DLA POBYTU MŁODZIEŻY W PLACÓWKACH RESOCJALIZACYJNYCH I ZAKŁADACH POPRAWCZYCH.

Probacja jako instytucja jest środkiem alternatywnym wobec nieletnich stosowanym w zamian za środek poprawczy lub jako forma procesu resocjalizacji polegająca na skracaniu pobytu nieletniego w zakładzie poprawczym na rzecz readaptacji społecznej w środowisku otwartym.

➤ **Ministerstwo Sprawiedliwości:**

Ministerstwo Sprawiedliwości realizowało w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki pięć projektów systemowych. Zgodnie z założeniami, projekty miały na celu ułatwienie młodzieży przebywającej w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, jak również młodzieży opuszczającej te placówki, prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie oraz znalezienia przez nich zatrudnienia. Realizowane projekty w ramach Priorytetu I PO KL w 2009 roku:

- „Kształcenie zawodowe nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich”.
- „Podnoszenie kwalifikacji zawodowych kluczowych pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich”.
- „Przygotowanie osób przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich do kontaktów z instytucjami rynku pracy i pomocy społecznej”.
- „Rozwój kompetencji społecznych osób przygotowujących się do opuszczenia zakładów poprawczych”.

- „Konferencja przedstawicieli zakładów dla nieletnich, instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej oraz partnerów społeczno – gospodarczych nt. przygotowania osób przebywających w zakładach dla nieletnich do integracji zawodowej i społecznej”.

Kuratorzy rodzinni wykonywali w 2009 roku działania wychowawczo – resocjalizacyjne w ośrodkach kuratorskich. Działania ośrodka kuratorskiego są adresowane do nieletnich skierowanych do uczestniczenia w zajęciach na podstawie orzeczenia sądu w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Działania ośrodka kuratorskiego określa się jako działalność profilaktyczną, opiekuńczo – wychowawczą i resocjalizacyjno – terapeutyczną wykonywaną w formie zajęć z uczestnikami, które prowadzą kierownik ośrodka oraz rodzinni kuratorzy zawodowi i społeczni. Na dzień 30 czerwca 2009 roku w Polsce funkcjonowało 106 ośrodków kuratorskich ze skierowanymi w nich 1699 nieletnimi.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Kontynuowano prace nad zintegrowaniem działań międzyresortowych w zakresie systemu resocjalizacji. W 2009 r. prowadzone były prace międzyresortowe, mające na celu optymalizację rozwiązań systemowych, związanych z ponadresortowym charakterem oddziaływań resocjalizacyjnych. Był to także jeden z celów Międzyresortowego Zespołu do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych. W ramach tego Zespołu powołana została *Grupa Robocza do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych w Przedmiocie Umieszczania Nieletnich w Placówkach Podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej i Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej*. W skład jej wchodziła przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości, Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zadaniem Grupy było opracowanie projektów nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i rozporządzeń wykonawczych oraz nowelizacji rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Społecznej dotyczących młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii oraz rodzinnej opieki zastępczej. Projekt nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich stanowi obecnie przedmiot prac legislacyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości;

➤ **Województwo podkarpackie:**

Probacją alternatywną dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych jest organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczanych w nich dzieci, wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym, przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie się oraz kontynuowanie nauki osobom opuszczającym rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo – wychowawcze lub inne określone w art. 19 ust. 6 ustawy o pomocy społecznej.

W 2009 roku udzielono pomocy pieniężnej na usamodzielnienie się 150 osobom, na kontynuowanie nauki 899 osobom. Liczba świadczeń wyniosła 8066, natomiast kwota świadczeń 3 882 705 zł. Pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej udzielono 140 osobom, kwota świadczeń wyniosła 595 586 zł. Zabezpieczono warunki mieszkaniowe dla 13 osób usamodzielnianych, liczba świadczeń wyniosła 89, kwota świadczeń 24 847 zł. Zorganizowano i prowadzono mieszkania chronione dla osób usamodzielnionych w jedenastu jednostkach (9 powiatowych i 2 gminnych), dysponowano łącznie 25 miejscami. Z tej formy pomocy skorzystało w 2009 roku 19 osób. Mieszkania chronione prowadzi również na

terenie województwa 7 innych jednostek, dysponujących 17 miejscami, z pomocy tych podmiotów prowadzących skorzystało 10 osób.

Moduł Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży – Probacja alternatywna dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych jest realizowany przez sędziów orzekających w sprawach rodzinnych i nieletnich oraz kuratorów sądowych. W stosunku do nieletnich orzekane są środki nieizolacyjne. Nieletni umieszczani są np. w ośrodkach kuratorskich, których w okręgu Sądu Okręgowego w Rzeszowie działa trzy. W toku nadzorowanych postępowań wykonawczych sędziowie współpracują też z Dyrektorami placówek, w których nieletni są umieszczani. Często też stosowany jest środek nieizolacyjny w postaci nadzoru kuratora, który to kurator sprawuje nadzór nad nieletnim (małoletnim) często zamiast umieszczenia w placówce lub po jej opuszczeniu i dba o resocjalizację nieletniego (małoletniego) , współpracuje z jego rodziną oraz dokłada wszelkich starań by realizował obowiązek szkolny.

CZĘŚĆ IV.

REKOMENDACJE

Jednym z elementów Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży jest **Lista Rekomendowanych Programów Profilaktycznych.**

Lista ta stanowi wskazówkę dla innych podmiotów jakie działania mogą podjąć mając na uwadze zapobieganie niepożądanym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży, a także jak kształtować ich umiejętności i prawidłowe zachowania.

W 2009 roku wdrażano wiele ciekawych inicjatyw i programów profilaktycznych. Poniżej zamieszczone zostały wybrane propozycje działań, o które zostanie wzbogacona Lista Rekomendowanych Programów i Działań Profilaktycznych.

WOJEWÓDZKI PROGRAM EDUKACYJNO – WYCHOWAWCZY „LUPO”

Głównym celem programu „Lupo” jest edukacja i wychowanie bezpiecznego pokolenia młodych Lubuszan. Do najważniejszych przedsięwzięć programu należą:

a) Wojewódzki Turniej Wiedzy o Bezpieczeństwie pn. „BEZPIECZNA ZERÓWKA”

Policjanci w ramach przygotowań do w/w przedsięwzięcia w roku szkolnym 2008/2009 prowadzili spotkania w placówkach oświatowych z oddziałami „zerówkowymi”, podczas których przekazywano dzieciom wiedzę z zakresu bezpiecznych zachowań i sposobów unikania zagrożeń. Ponadto uczniom rozdano 11 000 elementów odblaskowych z wizerunkiem tygrysa Lupo zakupionych w ramach Programu Razem Bezpieczniej ze środków finansowych Wojewody Lubuskiego. W turnieju udział wzięło 11 000 dzieci z całego województwa, które sprawdziły swoją wiedzę z zakresu zasad ruchu drogowego, a także z bezpiecznych zachowań w domu, w przedszkolu, na podwórku. We wrześniu 2009 r. rozpoczęto przygotowanie do kolejnej (trzeciej) edycji Wojewódzkiego Turnieju Wiedzy o Bezpieczeństwie „Bezpieczna Zerówka”. Zajęcia profilaktyczne prowadzone przez specjalistów ds. nieletnich i prewencji kryminalnej zakończone zostaną eliminacjami miejskimi/powiatowymi w dniu 16 marca 2010r. Ponadto dla 11 000 dzieci z „zerówek” opracowano materiał prewencyjny w postaci „Wycinanki LUPO” z numerami alarmowymi (Policja, Straż Pożarna, Pogotowie Ratunkowe).

b) profilaktyczne działania edukacyjno-wychowawcze w klasach I - IV szkół podstawowych

W celu wdrożenia i realizacji działań profilaktycznych skierowanych do uczniów klas I - IV szkół podstawowych, zawartych w programie prewencyjnym pn. „Lupo” przygotowano harmonogram oraz konspekty zajęć, także wydawnictwa prewencyjne:

I klasa – list od Lupo z planem lekcji, okolicznościowe kartki świąteczne, Dyplom Przyjaciela Lupo,

II klasa – Mały Elementarz Bezpieczeństwa,

III klasa - notesy z Lupo,

IV klasa – kalendarz Przyjaciela Lupo.

W oparciu o w/w materiały prewencyjne przeprowadzono spotkania z uczniami, podczas których omawiano zasady bezpiecznych zachowań i sposoby unikania zagrożeń. W sumie policjanci przeprowadzili 2 119 spotkań, w których uczestniczyło ponad 67 tys. uczniów. Materiały prewencyjne opracowano przy współpracy Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wlkp. oraz Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp.

c) Wojewódzki Turniej Wiedzy o Bezpieczeństwie pn. "Bezpieczne Wakacje z Lupo"

W ramach przygotowań do turnieju przeprowadzono cykl zajęć profilaktyczno-edukacyjnych z 21 540 uczniami klas V-VI szkół podstawowych. Spotkania w szkołach przeprowadzili specjaliści ds. nieletnich i prewencji kryminalnej oraz dzielnicowi. Głównym celem zajęć jest podniesienie świadomości uczniów w zakresie zagrożeń, jakie niosą za sobą między innymi przemoc i uzależnienia. Podczas tych spotkań uczniom wręczone zostaną opaski silikonowe z hasłem „MÓJ BEZPIECZNY INTERNET”.

Podsumowaniem zajęć w szkołach było przeprowadzenie testów, w których uczestnicy musieli wykazać się wiedzą w pięciu obszarach: przeciwdziałanie przemocy, zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym, bezpieczne zachowania i sposoby unikania zagrożeń, uzależnienia i zdrowy styl życia oraz pierwsza pomoc przedmedyczną.

Finał Turnieju odbył się 1 czerwca 2009 r. w siedzibie Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Gorzowie Wlkp. przy ul. Podmiejskiej 18. Wzięło w nim udział 12 najlepszych uczniów wyłonionych z eliminacji powiatowych.

KOMENDA WOJEWÓDZKA POLICJI W GORZOWIE WLKP.
ul. Kwiatowa 10 66-400 Gorzów Wlkp.
tel. kont. 095 721-19-00

„ŚWIADOMOŚĆ I ODPOWIEDZIALNOŚĆ – ŚiO”

Od 2008 roku na terenie powiatu gostynińskiego prowadzona jest nowatorska akcja profilaktyczna „Świadomości i odpowiedzialność – ŚiO”, skierowana do uczniów szkół powiatu gostynińskiego, polegająca na tworzeniu artykułów o zagrożeniach i szeroko rozumianym bezpieczeństwie przez młodzież dla młodzieży.

Działania w ramach ww. programu polegają na tym, że młodzież w sposób dla niej właściwy i czytelny sama dotyka szeroko pojętej problematyki bezpieczeństwa. Forum, z którego rzetelna, oparta na fachowej wiedzy funkcjonariuszy Policji informacja płynie od młodych dziennikarzy do ich rówieśników, stanowi redagowanie w szkołach gazetki i strony internetowej, wspierane o możliwości medialne zaproszonej do współpracy Redakcji Tygodnika Płockiego, Życia Płocka, TV Gostynin, a także KPP w Gostyninie. Sposób przekazu, jako forma zależy od inwencji młodych ludzi i skierowana jest do ich rówieśników. Ten aspekt, również wspomagany jest przez profesjonalistów – dziennikarzy i pedagogów.

Do udziału w programie zaproszeni zostali wszyscy chętni uczniowie, którzy podjęli się propagowania na łamach szkolnych mediów tematów dotyczących szeroko rozumianego bezpieczeństwa osób, definiowania zagrożeń związanych przede wszystkim z zagadnieniami przemocy, nałogów, bezpieczeństwa w ruchu drogowym, odpowiedzialności karnej nieletnich, bezpieczeństwa podczas zabaw, w czasie wakacji i innych przerw w nauce, propagowania organizacji bezpiecznego spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież. Prace młodych dziennikarzy są publikowane w gazetkach szkolnych i na stronach internetowych szkół oraz na www.policja.gostynin.eu.

KOMENDA POWIATOWA POLICJI W GOSTYNINIE
ul. 3-GO MAJA 17 09-500 GOSTYNIN
tel. kont.: 024 235 0244

„BEZPIECZNA SZKOŁA”

Jest to cykliczny konkurs dla placówek oświatowych organizowany przez Komendę Miejską Policji w Łodzi, Urząd Miasta Łodzi, Kuratorium Oświaty w Łodzi i Komendę Miejską Straży Pożarnej w Łodzi, pod patronatem medialnym. Poprzedzony jest on cyklem szkoleń dla pedagogów szkolnych w zakresie współpracy szkoły z Policją w sytuacjach

trudnych. Celem projektu jest promowanie bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych oraz wyróżnienie innowacyjnych działań profilaktycznych.

Zasady, warunki i tryb przyznawania Honorowego Tytułu „Bezpiecznej Szkoły” określa regulamin konkursu. Tytuł „Bezpieczna szkoła” ma charakter honorowy. Jego posiadacz ponosi pełną odpowiedzialność za bezpieczeństwo osób i mienia w obiekcie. Przyznawany jest placówkom oświatowym w Łodzi za wysoki poziom bezpieczeństwa uczniów i jakość podejmowanych inicjatyw profilaktycznych.

Realizatorami wszelkich działań profilaktycznych w ramach konkursu ze strony Policji są funkcjonariusze Zespołu Prewencji Kryminalnej KMP w Łodzi. Każda edycja będzie przebiegała pod innym hasłem w roku szkolnym 2008/2009 brzmiało ono - „Bezpieczeństwo to nasza wspólna sprawa”.

Do konkursu przystąpiło 89 szkół i placówek opiekuńczo – wychowawczych. Podczas jego trwania organizowano spotkania z koordynatorami akcji „Bezpieczna szkoła”, gdzie szkolono pedagogów z procedur obowiązujących w szkołach odnośnie dzieci zagrożonych demoralizacją i nieletnich sprawców czynów karalnych. Podczas tych spotkań odbyło się szkolenie koordynatorów dotyczące problematyki Internetu przeprowadzone przez przedstawiciela Fundacji „KidProtect”.

KOMENDA MIEJSKA POLICJI W ŁODZI
ul. Sienkiewicza 38/30
90-114 Łódź
tel. kont.: 042 665 14 21

„CZEGO JAŚ SIĘ NIE NAUCZY...”

Jeden dzień z życia małego Jasia to temat nietypowej lekcji, którą przygotowała płocka policja dla maluchów z klas I - III szkół podstawowych. „Lekcja” to nowatorski sposób przekazania najmłodszym podstawowych zasad bezpieczeństwa. Nauka jak zachować się, gdy w pobliżu pojawi się przestępca, co zrobić by nie wpuścić do domu podstępного włamywacza. To rymowana historia małego chłopca i jego koleżanki, którzy stale wpadają w jakieś tarapaty, a z opresji ratuje ich policjant.

Po feriach zimowych aktorska trupa dziecięco – policyjna ruszyła w trasę. Przez kilka tygodni niemal codziennie występowała w kolejnych płockich podstawówkach, dając 17 spektakli edukacyjnych. W sumie „Lekcję: Czego Jaś się nie nauczy...” obejrzało 3 175 dzieci. Wszystkie dostawały wydrukowane „Rady Pana Policjanta” i zadanie domowe: odpytać rodziców z zasad bezpieczeństwa.

Po spektaklach przeprowadzany był krótki quiz, który pokazał że maluchy bardzo szybko przyswoiły sobie wszystkie rady i dawały odpowiedzi w 100 procentach trafne, były również rozmowy z widownią i konkursy z nagrodami. Szkoła dostała również zaproszenie z Komendy Głównej Policji na Dzień Dziecka do Warszawy, gdzie wystawiła swoje przedstawienie w teatrze Lalka na podsumowaniu ogólnopolskiego konkursu dla przedszkolaków „Mamo, tato, już wiem, jak być bezpiecznym”.

KOMENDA MIEJSKA POLICJI W PŁOCKU
ul. Słowackiego 4/1
09-400 Płock
tel. kont.: 024 266 16 12